

POLIISIN TEHTÄVÄT SOTA-AIKANA KOTIRINTAMALLA

Jerry Koponen ja Topi Virtanen

1/2021

TIIVISTELMÄ

Tekijät	Tutkinto
Jerry Koponen ja Topi Virtanen	Poliisi (AMK)
Julkaisun nimi	Julkisuusaste
Poliisin tehtävät sota-aikana kotirintamalla	Julkinen
Ohjaaja	Opinnäytetyön muoto
Yliopettaja Pekka Björk	Historiallis-kvalitatiivinen tutkimus
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyön tarkoitus on ollut tutkia Suomen poliisin tehtäviä sotien aikana vuosina 1939–1945. Pyrimme selvittämään, minkälaisia tehtäviä poliisilla oli rauhan aikana 1930- luvulla, sekä miten sodan syttyminen muutti poliisin tehtäviä ja resursseja. Tietoa aiheesta on saatavilla erilaisista kirjallisista lähteistä, mutta näissä asiaa käsitellään vähän lähinnä muiden asioiden yhteydessä. Opinnäytetyön tarkoitus on siten myös yhdistää saatavilla oleva tieto aiheesta yhteen teokseen.</p> <p>Työmme teoriapohja on perustunut Poliisiammattikorkeakoululta ja Poliisimuseolta saamiimme arkistoituihin lehtikokoelmiin ajanjaksolta sekä poliisilaitosten historiikkeihin. Toteutimme tutkimuksemme historiallis-kvalitatiivista tutkimusmenetelmää käyttäen. Pehdyimme saamiemme kirjallisten aineistojen lisäksi myös muihin aiheen kannalta relevantteihin tutkimuksiin, sekä avoimista lähteistä saatavilla olevaan tietoon. Keräämämme aineisto oli erittäin laaja ja jouduimme karsimaan siitä paljon asian kannalta irrelevanttia aineistoa pois.</p> <p>Tutkimuksemme tuloksena on selvinnyt poliisitoiminnan monimuotoisuus sota-ajan vaativissa olosuhteissa. Resurssien vähentyminen ja uusien poliisitehtävien muodostuminen on haastanut poliisikuntaa ennennäkemättömällä tavalla, mutta haasteisiin on kuitenkin pystytty vastaamaan.</p>	
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja -vuosi
64	Tammikuu 2021
Avainsanat	
Poliisihistoria, Talvisota, Jatkosota, kotirintama	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Asian esittely	1
1.2	Tutkimuskysymykset.....	1
1.3	Tutkimusmenetelmä	2
1.4	Aiheesta aiemmin tehdyt tutkimukset	3
1.5	Työn rakenne	4
1.6	Aineisto	4
2	POLIISIN ORGANISAATIO JA TEHTÄVÄT RAUHAN AIKANA 1930- LUVULLA	7
2.1	Poliisin organisaatio 1930-luvulla.....	7
2.2	Poliisia koskeva lainsäädäntö 1930-luvulla.....	8
2.3	Poliisin tehtävät 1930-luvulla.....	9
2.3.1	Yleinen järjestys ja turvallisuus	9
2.3.2	Rikollisuuden vastustaminen ja rikollisten edesvastuuseen saattaminen.....	11
2.3.3	Poliisin muut tehtävät.....	11
3	POLIISIN ORGANISAATIO JA TEHTÄVÄT SODAN AIKANA..	12
3.1	Poliisin organisaatio talvisodassa	12
3.1.1	Paikallisen poliisin organisaatio.....	12
3.1.2	Paikallisen poliisin tehtävät.....	15
3.1.3	Sotapoliisijoukot	17
3.2	Poliisin tehtävät talvisodassa.....	19
3.3	Poliisin organisaatio välirauhan aikana	23
3.3.1	Paikallisen poliisin organisaatio.....	23
3.4	Poliisin tehtävät välirauhan aikana.....	24
3.5	Poliisin organisaatio jatkosodassa	26
3.6	Poliisin tehtävät jatkosodassa	26
3.7	Sodanajan erityistehtäviä.....	27
3.7.1	Pimennykset	27
3.7.2	Pommitettujen paikkojen eristys ja tutkinta.....	29
3.7.3	Suomeen kohdistunut salatoiminta	31
4	RIKOLLISUUDEN KEHITYS SODAN AIKANA	34
4.1	Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvonta	36
4.2	Säännöstelyrikollisuus ja musta pörssi.....	37
4.3	Valuuttarikokset	38
4.4	Elintarvikekorttien väärennös.....	38

5 KOTIRINTAMALLA MENEHTYNEIDEN POLIISIMIESTEN MUISTOA KUNNIOITTAEN.....	40
6 TULOKSET	54
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	56
8 POHDINTA.....	62
LÄHTEET	65

1 JOHDANTO

1.1 Asian esittely

Torstiaamuna 30.11.1939 klo 6.50 Neuvostoliitto aloitti tulituksen Karjalan kannaksella ja punatähdillä varustetut pommikoneet saapuivat Suomen ilmatilaan aloittaakseen suurten kaupunkien pommitukset. Neuvostojoukot hyökkäsivät koko itärajan pituudelta yli puolen miljoonan miehen voimin tavoitteenaan valloittaa Suomi kahdessa viikossa.

Myös poliisikunnasta lähti suuri osa miehistä sotarintamalle, jolloin kotirintamalla jouduttiin pärjäämään entistä heikommilla resursseilla. Sota-aika toi myös poliisille uusia tehtäviä väestönsuojelun ja vihollisen torjumisen muodossa.

1.2 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme on tutkimuksellinen kirjallisuuskatsaus poliisin toimintaan ja tehtäviin itsenäistymisen jälkeisissä Suomen sodissa. Tavoittemme on selventää ja koota yksiin kansiin poliisin yleisimmät tehtävät kotirintamalla sota-aikana, työolosuhteet ja sen vaarallisuuden sekä ajan erityispiirteet.

Päätutkimuskysymyksenä on:

1. Mitä tehtäviä poliisilla oli sota-aikana kotirintamalla?

Tarkentavia alakysymyksiä ovat:

2. Millä tavalla sota vaikutti poliisin tehtäviin?
3. Muuttuiko tehtävien tärkeysjärjestys/painopiste sodan aikana verrattuna rauhan aikaan?
4. Minkälaista oli sodanaikainen rikollisuus verrattuna rauhan ajan rikollisuuteen?
5. Resurssien muutos lisääntyneiden työtehtävien myötä, miten kaikki tehtävät ehdittiin hoitamaan, tehtävien priorisointi

Näihin kysymyksiin olemme pyrkineet löytämään vastauksen tässä opinnäytetyössä.

1.3 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksemme on laadullinen tutkimus, jonka voisi mieltää historiallis-kvalitatiiviseksi, sillä käyttämämme aineisto on käytännössä kokonaan kirjallista ja historiallista. Historiatutkimuksen keskeinen muuttuja on aika ja tutkimuksemme tavoite on pyrkiä selvittämään poliisin tehtäviä sota-aikana kotirintamalla, ajallisesti rajattuna vuosiin 1939–1945 Talvisodan alkamisesta Lapin sodan päättymiseen. Historiatutkimus on pääsääntöisesti laadullista tutkimusta, jossa pyritään selittämään yksittäistä tapahtumaketjua tai ilmiötä eikä yritetä esittää jonkinlaista yleistä lainalaisuutta. Laadullinen tutkimus on tieteellistä tutkimusta, jossa pyritään ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia sekä merkityksiä (Koppa, Jyväskylän yliopisto).

Alasuutarin mukaan laadullinen analyysi jaetaan kahteen vaiheeseen, havaintojen pelkistämiseen ja arvoituksen ratkaisemiseen. Havaintojen pelkistäminen muodostuu ensinnäkin aineiston tarkastelusta tietystä näkökulmasta, jossa huomiota kiinnitetään vain teoreettisen viitekehyksen kannalta oleelliseen aineistoon. Toiseksi karsitaan edelleen havaintomäärää yhdistämällä havaintoja. Esimerkiksi aineiston sisältäessä useita eri lähteistä olevia kertomuksia samasta tapahtumasta, jotka poikkeavat toisistaan, voidaan näistä löytyvistä yhteisistä piirteistä luoda teoria tapahtuneesta. Jos useista lähteistä saadaan sama tieto sitä, voidaan pitää luotettavana (Alasuutari 1999). Arvoituksen ratkaiseminen tarkoittaa tuotettujen johtopäätösten ja käytettävissä olevien vihjeiden perusteella tehtyä tulkintaa tutkittavasta asiasta.

Tutkimuksessamme olemme lähteneet ajatuksesta, että kaikki käyttämämme materiaali on luotettavaa, verifioitavaa ja edustuksellista. Tavoittemme on siis olla rehellisiä tutkimuksessa ja lähteiden käytössä eli jokaisen lukijan tulisi pystyä pääsemään samoihin päätöksiin sekä löytämään lähdemateriaalin helposti. Aineistomme on harvinaisen kattava, siihen kuuluu useita aihetta viistäviä kirjallisia teoksia, internet -lähteitä sekä tutkimuksemme helmi, arkistoidut poliisialan lehdet sotien ajalta. Historiantutkimuksessa yleisesti on tavoitteena kaiken relevantin aineiston kerääminen ja koemme onnistuneemme tässä erityisen hyvin.

Tutkimuksemme lähtökohta on selvittää mitä poliisit ovat sota-aikana tehneet kotirintamalla. Aiheesta ei ole aiemmin tehtyjä tutkimuksia, mutta useissa paikoissa on aihetta kuitenkin sivuttu enemmän tai vähemmän. Olemme lähestyneet aineistoa juuri tästä näkökulmasta

edellä esitetyn kysymysasettelun kautta ja pyrkineet nostamaan esiin asian kannalta relevantteimmat seikat. Aineistossa ei tutkimukseemme liittyviä ristiriitaisia kertomuksia tai asioita ole juurikaan esiintynyt, vaan ne ovat olleet erittäin yhteneväisiä, mikä edelleen lisää luotettavuutta käyttämiimme lähteisiin.

1.4 Aiheesta aiemmin tehdyt tutkimukset

Tutkimuksemme tavoite on selvittää sodan vaikutus poliisiin tehtäviin ja olosuhteisiin sekä resurssien käyttöön. Tämän lisäksi koemme relevantiksi myös tutkia sitä, myös käydä läpi hieman sitä, minkälaista on ollut olla poliisi rauhan aikana ennen sotia.

Poliisin historiaa Suomessa ei ole paljon aikaisemmin tutkittu. Eri poliisilaitosten historiikkeja on kirjoitettu, ja meilläkin on tätä tutkimusta tehdessämme ollut käytössä Helsingin ja Turun poliisilaitosten historiikit. Erityisen hyödyllinen tutkimuksessamme on ollut Kimmo Keskisen ja Oula Silvennoisen kirjoittama Helsingin poliisilaitoksen historia 1826–2001. Tämän lisäksi olemme hyödyntäneet Timo Soikkasen Suomalaisen poliisin synty ja Turun poliisilaitos 1816–1918 teosta tutkimuksessamme.

Poliisin historiaa ovat tutkineet myös Maija Paulaniemi pro gradussaan ”Lentävät tulivat!”, joka käsittelee liikkuvan poliisikomennuskunnan toiminnan muotoutumista ja yksikköä muutoinkin 1930-luvulla.

Vesa Satamo on poliisipäälylystön tutkinnossaan ”Poliisikunnan uhri isänmaalle 1939–1945” tutkinut vuosina 1939–1945 palveluksessa surmansa saaneita poliisimiehiä ja kirjoittanut teoksen mielenkiintoisesti tapahtumakertomusten avulla. Satamon teos liittyy aiheeseemme erittäin läheisesti ja antaa hyvän kuvan poliisitoiminnasta juuri siihen aikaan, johon tutkimuksemme keskittyy. Tapahtumakertomukset ovat mielestämme paras tapa luoda lukijalle käsitys poliisikunnan uhrauksesta ja halusimme välittää kertomuksia samalla tavalla eteenpäin myös omassa työssämme.

1.5 Työn rakenne

Työmme ensimmäisessä kappaleessa käymme läpi tutkittavan asian, tutkimuskysymykset ja -metodin sekä aiheeseen liittyvät aiemmat tutkimukset. Seuraavassa kappaleessa käymme lyhyesti läpi poliisin tehtävät rauhan aikana ennen sotia sekä poliisiorganisaation pääpiirteittäin 1930-luvulla.

Kolmannessa kappaleessa käsittelemme keräämäämme aineistoa ja pääkysymystämme, poliisin tehtäviä sodan aikana. Esittelemme työssämme erityisesti sota-ajan poliisikunnalle tuomia uusia ja vaativia tehtäviä. Seuraavassa kappaleessa tutkimme, miten rikollisuus on kehittynyt Talvisodan, välirauhan ja Jatkosodan aikana.

Työmme viides kappale kuvaa tapahtumakertomusten muodossa poliisin tehtäviä, jotka ovat päättyneet poliisimiehen menehtymiseen. Näin halusimme poliisina työskentelyn kuvaamisen lisäksi myös muistaa ja kunnioittaa isänmaamme palveluksessa henkensä menettäneitä kollegoitamme.

Lopuksi käymme läpi tutkimuksemme tulokset ja havainnot aineistomme pohjalta, vastaamme tässä kappaleessa esittämiimme tutkimuskysymyksiin sekä pohdimme omaa työtämme ja tutkimusprosessia ylipäätään.

1.6 Aineisto

Lähtökohta materiaalin keruulle oli yksinkertainen ja selkeä. Poliisimuseo oli ehdottanut työn tekemistä, ja näin ollen päättelimme, että museosta itsestään voisi löytyä runsaasti kirjallista materiaalia aiheeseen liittyen. Saimme museosta ja poliisiammattikorkeakoulun arkistosta erittäin runsaasti materiaalia.

Kävimme tapaamassa Poliisimuseon tutkija Maritta Jokiniemeä, joka antoi meille yhden kaksiosaisen teoksen Turun poliisin 200-vuotisesta historiasta. Teos sisälsi työmme kannalta merkittävää informaatiota paitsi sotavuosilta, mutta myös 1800-luvun alusta nykypäivään. Vaikka nämä ajat eivät suoranaisesti meidän aiheeseemme liittyneet, teos antoi erittäin mielenkiintoisen kuvan siitä, miten poliisi on organisaationa kehittynyt nykypäiväiseen muotoonsa. Teos antaa kuvan siitä, minkälainen organisaationaalinen rakenne 1940-luvulla oli. Mielestämme teos oli erittäin mielenkiintoinen katsaus aikaan, jolloin lainsäädäntö oli

vielä lapsen kengissä. Mikä teki tästä meille vielä erityisempää, on se, että saimme nämä teokset itsellemme omaksi.

Seuraavaksi menimme Poliisiammattikorkeakoulun kirjastoon ja heidän henkilöstönsä ylläpitämään arkistoon. Arkistoista meille jäi käteen Kimmo Keskisen ja Oula Silvennoisen teos, Helsingin poliisilaitoksen historiasta vuosilta 1826–2001. Tämäkin teos sisälsi aiheemme kannalta erittäin runsaasti oleellista tietoa, sekä oli meille molemmille erityisen mielenkiintoinen teos, sillä olemme olleet juuri Helsingin poliisilaitoksella työharjoittelussa.

Arkistoista saimme myös mukaamme historian helmiä, eli Poliisimies- ja Suomen poliisilehtiä vuosilta 1939–1945. Tämä oli äärimmäisen hieno löytö, koska teokset sisältävät tekstiä siltä ajalta, jota olemme tutkimassa eli sotavuosilta. Teoksissa kieliasu ja kirjoitustyyli eroavat huomattavasti nykyaikaan verrattuna. Esimerkiksi itänaapuria useasti haukutaan erilaisilla nimityksillä ja lauseet ovat todella pitkiä, ja teksti yleisesti on todella suorapuheista ja häikäilemätöntä, joka tekee sen lukemisesta todella mielenkiintoista ja jopa hupaisaa. Tämä tällainen niin sanotun hienotunteisuuden puute ei olisi nykypäivänä soveliaista, sillä tekstissä useasti käytetään sanoja, jotka mielletään nykypäivänä loukkaaviksi. Tekstin ominaispiirre on se, että oletuksena lukija omaa samoja eettisiä ja moraalisia arvoja kirjoittajan kanssa. Tekstin tarkoitus on kuitenkin selkeästi kansanmielisyyden ja yhtenäisyyden kasvattaminen. Joku voisi jopa kutsua tekstiä propagandaksi, mutta itse näemme asian eri tavalla: tarkoitus oli yhtenäistää kansa yhteistä vihollista vastaan.

Koemme, että näissä teoksissa on riittävästi materiaalia aiheeseen liittyen ja näin ollen koko tutkimuksemme ydin ja ranka perustuu ja pohjautuu pääosin näille teoksille. Käytämme myös muita lähteitä, joita löydämme esimerkiksi internetistä, kirjastoista tai muista arkistoista. Käytämme myös työssämme runsaasti kuvia havainnollistaaksemme sen aikaisia olosuhteita ja varusteita.

Materiaalimme on mielestämme hyvin poikkeuksellista muihin tutkimuksiin verrattuna siinä mielessä, että aineistomme on erittäin luotettavaa ja jopa historiallista. Koemme, että aineisto on luotettavaa nimenomaan siksi, että erityisesti Suomen poliisilehti ja Poliisimies-lehti ovat kirjoitettu sotavuosien aikana. Niistä löytyvä teksti raportoi arkipäiväisiä ja tuolloin merkittäviä tapahtumia, sekä antaa syvän ymmärryksen sen aikaiseen elämään.

Helsingin ja Turun poliisilaitosten historiasta kertovat teokset ovat mittavia historiallisia teoksia, jotka perustuvat hyvin uskottaviin sekä luotettaviin lähteisiin.

2 POLIISIN ORGANISAATIO JA TEHTÄVÄT RAUHAN AIKANA 1930- LUVULLA

2.1 Poliisin organisaatio 1930-luvulla

Poliisitoiminnan ylin johto ja valvonta kuului sisäasiainministeriön poliisiasiainosastolle, jonka tehtävinä oli yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämisen lisäksi virkanimityksien tekeminen, poliisihoidollisesta jaotuksesta päättäminen, kansalaisoikeuksista huolehtiminen, ulkomaalaisasiat, arpajaisten sekä keräysten valvominen. Osastoa johti osastopäällikkö ja poliisiylitarkastaja. Poliisiasiainosastolla käsiteltiin Etsivän keskuspoliisin, merivartiolaitoksen, poliisikoulutuksen, poliisikoiralaitoksen, rikostutkimuskeskuksen, lääninrikosetsivien sekä Liikkuvan poliisikomennuskunnan asiat. Liikkuva poliisikomennuskunta poikkesi järjestyspoliisista siten, että se toimi suoraan sisäasiainministeriön alaisena. (Asetus poliisitoimesta Suomessa 1925)

Ylijohdon alla toimivat läänin poliisitoiminnan johto ja valvonta, joita hoitivat maaherrat. Lääneissä toimi lisäksi poliisitarkastaja. Poliisitarkastaja tarkisti ja kehitti poliisitoimintaa sekä poliisikunnan ammattitaitoa. Tämän lisäksi poliisitarkastaja tutki virkavirheitä sekä valmisteli maaherralle poliisin ammattituntemusta vaativat lääninhallituksessa käsiteltävät asiat kuten poliisien palkkaus, sijoittaminen ja opetus. (Asetus poliisitoimesta Suomessa 1925)

Kaupungeissa järjestyksenpidosta vastasivat poliisilaitokset, joita Suomeen alettiin perustamaan 1810-luvulla. Kaupungissa, jossa oli täydellinen poliisilaitos, poliisipäällikkönä toimi poliisimestari. Niissä kaupungeissa, joissa ei ollut täydellistä poliisilaitosta, päällikkönä toimi poliisikomisario (Arkistojen portti).

Maaseudulla nimismiespiirit vastasivat poliisitoimesta. Nimismiespiirit lakkautettiin vuoden 1996 aluehallintouudistuksessa, jolloin poliisilaitokset alkoivat vastaamaan myös maaseudun poliisiasioista. Nimismiespiirin päällikkönä toimi nimismies (Arkistojen portti).

1930-luvulla elettiin pula-aikaa ja köyhyys pahensi entisestään sosiaalisia ongelmia, kuten irtolaisuutta ja työttömyyttä. Äärioikeisto voimistui ja Lapuan liike alkoi muiluttamaan ihmisiä itärajalta, eikä paikallispoliisi kyennyt estämään muilutuksia. Hallitus katsoi tarvitsevansa valtakunnallisen ja erikoiskoulutetun ”poliisinyrkin” vastaamaan lapualaisten

aiheuttamiin ongelmiin. Vuoden 1930 syksyllä aloitettiin Helsingissä Liikkuvan Poliisikomennuskunnan (LPK) koulutus, jonka vahvuus oli 50 miestä. LPK:n ensimmäinen tehtävä oli saattaa presidentti K.J. Ståhlberg ja hänen vaimonsa takaisin Helsinkiin Joensuusta, jonne heidät oli muilutettu. 1932 vuoden keväällä LPK miehistöä oli tehtävien lisääntymisen vuoksi jo yli 300. (Poliisi100.fi)

2.10.1936 virallistettiin poliisin virallinen tunnuskuva, miekkaleijona. Se edustaa hallitsijan miekkaa, joka suojelee alamaisia pahantekijöitä vastaan. Leijonan pää on valtion vaakunasta ja korostaa valtiovallan auktoriteettia. Esivallan symbolina se esiintyy univormussa ja virkamerkissä, muistuttaen poliisimestä uskollisuudesta valtiovaltaa kohtaan (poliisi100.fi).

2.2 Poliisia koskeva lainsäädäntö 1930-luvulla

Vuonna 1925 tuli voimaan asetus poliisitoimesta Suomessa. Asetuksessa määriteltiin poliisin tehtävät ja toimivaltuudet. Asetuksen ensimmäinen luku kuuluu:

1 §. Poliisin tehtävänä on voimassa pitää yleistä järjestystä ja turvallisuutta, vastustaa rikollisuutta ja saattaa rikoksiin syypäät lailliseen edesvastuuseen sekä yleensä täyttää ne tehtävät, jotka lain ja asetusten sekä vahvistettujen johtosäntöjen mukaan poliisille kuuluvat.

2 §. Kustannukset poliisitoimesta suorittaa valtio. Kuntien osanotosta poliisi menoihin säädetään erikseen.

3 §. Poliisimies nauttii toimestaan palkkaa ja on oikeutettu eläkkeeseen kuten siitä on erikseen säädetty.

4 §. Ennen virkaan astumistaan tulee poliisimiehen tehdä säädetty virkavalta.

5 §. Virantoimituksessa tulee poliisi miehen esiintyä vahvistetussa virkapuvussa tai olla varustettuna säädetyllä virkamerkillä.

6 §. Poliisi miehen on virassaan ja yksityisessä elämässään käyttäytyttävä niin, ettei poliisikunnan arvo siitä kärsi.

7 §. Poliisin toimivalta ja velvollisuudet rajoittuvat sen hallintoalueeseen - Rikoksentehtäviä ja karkureita takaa-ajessaan on poliisilla kuitenkin oikeus etsiskellä sellaisia henkilöitä hallintoalueensa ulkopuoleltakin sekä, noudattaen mitä laki säättää, vangita heidät. Poliisimestä voidaan käyttää tarpeen vaatiessa virantoimitukseen ulkopuolella oman hallintoalueensa. Määräyksen siitä antaa maaherra, kun virantoimitus tapahtuu samassa läänissä, jonka - poliisikuntaan poliisi kuuluu, - muuten sisäasiainministeriö.

8 §. Esimiehelleen on poliisimiehen osoitettava kuuliaisuutta ja noudatettava niitä ohjeita ja määräyksiä, joita tämä lain ja toimivaltansa rajoissa antaa.

9 §. Poliisimies on velvollinen antamaan virka-apua toiselle poliisimiehelle, muille viranomaisille ja yksityisille henkilöille. Poliisi miehen tulee kohteliaasti ja auliisti kohdella hänen virka-apuaan käyttäviä sekä toiminnassaan noudattaa puolueettomuutta ja tyyntä harkintaa.

10 §. Mitä laissa ja asetuksissa säädetään vahti miesten ja oikeudenpalvelijain todistamisesta on sovellettava myöskin poliisimiehiin.

Varsinainen poliisilaki säädettiin vasta vuonna 1966, jolloin poliisitoimintaa alettiin sääntelemään tarkemmin. 1930-luvulla asetus poliisitoimesta Suomessa 1§ antoi poliisille niin sanotun yleistoimivaltuuden (Rantanen 2003, 15).

2.3 Poliisin tehtävät 1930-luvulla

Poliisin tehtäviä oli edellä mainitun, ja poliisilakia edeltävän, asetuksen mukaan yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito, rikollisuuden vastustaminen, rikokseen syyllistyneiden saattaminen lailliseen edesvastuuseen sekä muiden lakien ja asetusten mukaiset poliisille kuuluvat tehtävät. 1930-luvulla ja nykypäivänä poliisitoiminnalla on selvästi sama tarkoitus; varmistaa ihmisten ja ympäristön turvallisuus sekä estämällä oikeudenloukkauksia ja selvittämällä niitä, että poistamalla häiriöt.

2.3.1 Yleinen järjestys ja turvallisuus

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen on poliisin perustehtävä. Yleinen paikka määritellään 2003 voimaan tullessa järjestyslaissa (27.6.2003/612) ja sillä tarkoitetaan:

- A. tietä, katua, jalkakäytävää, toria, puistoa, uimarantaa, urheilukenttää, vesialuetta, hautausmaata tai muuta vastaavaa aluetta, joka on yleisön käytettävissä;*
- B. rakennusta, joukkoliikenteen kulkuneuvoa ja muuta vastaavaa paikkaa, kuten virastoa, toimistoa, liikenneasemaa, kauppakeskusta, liikehuoneistoa tai ravintolaa, joka on yleisön käytettävissä joko jonkin tilaisuuden aikana tai muutoin;*
- C. taajamalla taajaan rakennettua aluetta, joka on osoitettu taajamaliikennemerkillä.*

Poliisin tehtävänä on valvoa, että ihmiset saavat viettää aikaa yleisillä paikoilla häiriöttä. Yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle aiheuttaa häiriöitä tai vaaraa esimerkiksi metelöinti, aggressiivinen tai uhkaava käytös, ampuminen, esineiden heittäminen ja päihdyttävien aineiden nauttiminen.

Ennen järjestyslain käyttöönottoa yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvät säännöt olivat kuntien omat ja toisistaan paljonkin erosivat järjestyssäännöt (Sisäministeriön tiedote, 2003). Esimerkiksi Helsingin kaupungin järjestyssäännöt kuuluivat seuraavalla tavalla:

Helsingin kaupungin poliisijärjestys.

Uudenmaan läänin maaherran vahvistama elokuun 7 p:nä 1916.

1 Luku.

Yleinen järjestys.

1 §. Poliisin tulee valvoa, ettei yleistä järjestystä kaupungin alueella häiritä, ja on sen tässä tarkoituksessa antamia ohjeita noudatettava. Liikenteestä ja sen järjestämisestä kaupungin alueella on säädetty Helsingin kaupungin liikenneohjesäännössä ja siihen kuuluvissa järjestyssäännöissä ynnä kaupungin satamajärjestyksessä.

2 §. Yleistä järjestystä häiritsevän väkijoukon on poliisimiehen kehoituksesta heti hajaannuttava. Samoin pitää poliisimiehen käskystä niiden henkilöiden poistua, jotka asiattomasti oleskelevat yksityisellä pihamaalla tai portti taikka porraskäytävässä.

3 §. Ampuma- tai teräasetta ei siviilihenkilö saa kuljettaa eikä verhotta kantaa. Työkaluja, suksia, kävelykkepejä, sateenvarjoja, päivänvarjoja, hattuneuloja ja muita sellaisia esineitä ei saa kantaa eikä pitää sillä tavoin, että toiselle siitä voi koitua vahinkoa, estettä tai haittaa.

4 §. Yleisen tai yksityisen omaisuuden vahingoittamisesta säädetään rikoslaissa. Liikenneväylään, istutukseen tai muuhun yleiseen paikkaan taikka yksityiselle alueelle on kielletty heittämistä paperia, lasinsirpaleita, ruuantähteitä tai muita jätteitä. Joka tätä rikkoo, on velvollinen poistamaan mitä hän on heittänyt.

5 §. Linnun tai muun riistan ammuntaa ja pyyntiä ei kaupungin alueella saa harjoittaa.

6 §. Kaupungin alueella älköön poliisin luvatta ammuttako laukauksia eikä poltettako ilotulitus- tahi muun laatuksia räjähtäviä esineitä. Liikenneväylällä tai muilla yleisillä paikoilla niin myös toisen alueella älköön viskeltäkö kiviä tai ammuttako jousella tahi kumilingolla tai muilla sellaisilla välineillä.

Älköön myöskään muualla kuin yksityisellä alueella tai siihen tarkoitukseen määrätyillä paikoilla lyötäkö tai potkittako palloa, heitettäkö kiekkoa tai lumipalloja, laskettako mäkeä tai toimeenpantako muita pelejä tai leikkejä, jotka voivat häiritä yleistä järjestystä ja liikennettä.

Kortinlyönti ulkoilmassa on kaupungin alueella kielletty.

7 §. Makaaminen tai nukkuminen yleisillä paikoilla olevilla penkeillä on kielletty.

8 §. Älköön kukaan julkisesti puvuilla, sanoilla tai eleillä loukatko säädyllisyyttä tai häiritkö yleistä järjestystä. Niin ikään on kielletty muualla kuin yksityisissä kutsuissa esiintymästä naamioituna, ellei poliisi ole antanut siihen lupaa.

9 §. Kukka-astioita ja muita sellaisia esineitä älköön pantako avonaiselle ikkunalle eikä katolle, ulkoparvekkeelle, ulokkeelle tai muuhun sellaiseen paikkaan, mistä ne voivat pudota ja aikaansaada vahinkoa, ellei niitä ole tarpeen mukaisesti kiinnitetty tai muuhun toimeen niiden putoamisen estämiseksi ole ryhdytty.

10 §. Myytäväksi aiottuja tavaroita älköön asetettako tontinrajan ulkopuolelle, ellei maistraatti ole antanut siihen lupaa.

(Helsingin kaupungin kunnallinen asetuskokoelma 1925, s.113–114)

2.3.2 Rikollisuuden vastustaminen ja rikollisten edesvastuuseen saattaminen

Vuoden 1925 asetuksessa poliisitoimesta Suomessa ensimmäisessä luvussa mainitaan poliisin tehtäväksi myös rikollisuuden vastustaminen sekä rikoksiin syypäiden saattaminen oikeudelliseen edesvastuuseen. Sama asia on tuotu edelleen myös poliisilaisissa esiin hieman modernisoituna: poliisin tehtävä on oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen *sekä rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen* (Poliisilaki 1§).

2.3.3 Poliisin muut tehtävät

Poliisilaitokset vastasivat aluksi järjestyksen pidosta ja valvonnasta. Myöhemmin tehtäväkenttä kuitenkin laajeni ja poliisilaitokset vastasivat myös rikostutkinnasta, rikollisia koskevien tilastojen ylläpidosta ja irtolaisiin sekä alkoholisteihin liittyvistä asioista. Tämän lisäksi poliisi alkoi vastaamaan ajokorttiasioista, autojen rekisteröinneistä sekä lupa-asioista, kuten passit, liikenneasiat ja ulkomaalaisten oleskelu- ja työasiat. (Arkistojen portti)

3 POLIISIN ORGANISAATIO JA TEHTÄVÄT SODAN AIKANA

3.1 Poliisin organisaatio talvisodassa

Poliisin asema sodan aikana oli jo ennen sotaa tietenkin tärkeä, mutta nyt sen kriittisyys ilmeni selkeästi. Poliisimiehen rooli oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen sekä yleisen järjestyksen turvaajana korostui nyt entuudestaan sodassa olevassa Suomessa. Vaikka Suomi oli sotatilassa Neuvostoliittoa vastaan, ja valtakuntamme rajojen sisällä ja ulkona oli käynnissä aktiivisia sotatoimia, oli kuitenkin itse Suomen yhteiskunnan toimivuus ja jatkuvuus turvattava. Totaalinen yhteiskunnallinen romahdus sotatilassa olisi suoranaisesti tarkoittanut absoluuttista kaaosta. Poliisin puuttuessa, tämä olisi voinut olla mahdollinen skenaario.

Elämän täytyi kuitenkin jatkua, vaikka Suomen kansalaiset joutuivatkin pelkäämään käynnissä olevaa maailmansotaa, ja tulevaisuus oli kaikkien silmissä kaikkea muuta kuin ennalta arvioitavissa. Poliisi siis jatkoi työskentelyään niin normaalisti, mitä tilanne kuitenkin salli, mutta tietenkin sen työkuvaan tuli poikkeustilan lisäksi muita uusia, entuudestaan tuntemattomia työtehtäviä. Yleinen järjestys oli kuitenkin tietenkin turvattava edelleen, ja rikoksia täytyi ennalta estää ja tutkia.

3.1.1 Paikallisen poliisin organisaatio

Alustavasti poliisit pystyivät jatkamaan omassa työtehtävässään ja välttää asepalveluksen sodanaikana, sillä vuonna 1934 tammikuussa annettiin asetus, jonka mukaan kaupunkipoliisilaitosten poliisiviranomaiset vapautettiin asepalveluksesta sodan aikana. Tämä asetus kuitenkin oli voimassa vain välirauhaan asti, jonka jälkeen myös poliisit olivat asevelvollisia. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 156)

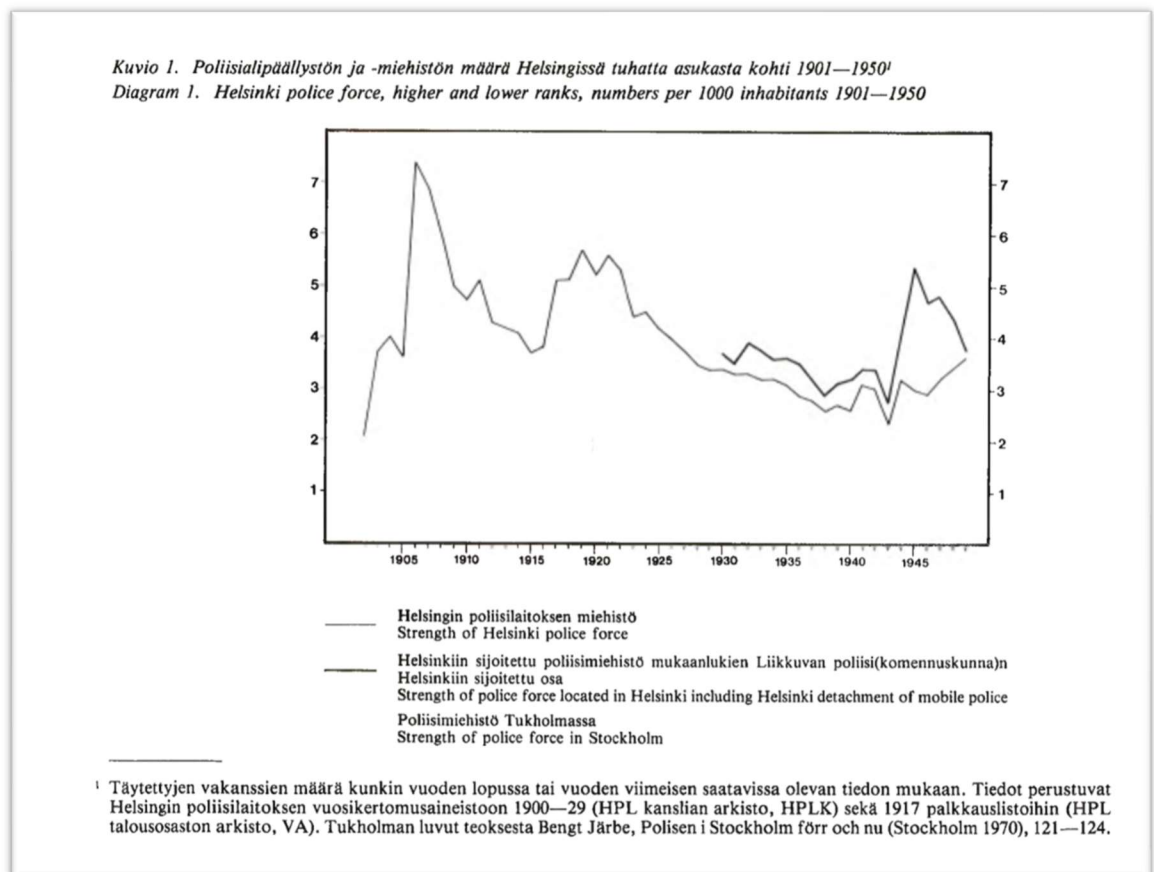
Suunnitelmallisuus ja varautuneisuus Suomen kriisiaikoja varten oli hieman heikolla tasolla. Ensimmäiset siviili- ja sotilasviranomaisten väliset neuvottelut, jotka koskivat poliisin toimintaa sodan vallitessa, käytiin vasta vuonna 1938 maaliskuussa. Vaikeuksia tuotti myös eräänlainen keskinäinen arvovaltataistelu, ja epäluuloisuus sotilas- ja poliisiviranomaisten välillä.

Sisäministeriössä pelättiin sotilasviranomaisten vaativan liian suurta sananvaltaa poliisien asioissa. Toista maailmansotaa enteilevät tapahtumat muualla maailmassa aiheuttivat kuitenkin uutta arviointitarvetta Suomessa. Yleisesikunta laati uudenlaisen suunnitelman, jonka seurauksena muodostettiin uudenlainen sotapoliisin johto- ja koulutusyksikkö. Syyskuussa 1938, sisäasiainministeriö lähetti salaisen kirjeen Helsingin lääninhallitukselle. Tämä kirje sisälsi määräyksen, jonka mukaisesti alettiin rakentaa henkilötietorekisteriä henkilöistä, jotka voisivat olla sopivia kandidaatteja uusiin poliisin reservijoukkoihin. Rekisteri sisälsi yli tuhannen alle 50- vuotiaan miehen nimen, jotka olivat viimeisen 15 vuoden aikana olleet poliisin palveluksessa, mutta syystä tai toisesta olivat eronneet siitä. Vasta vuoden 1939 lokakuussa voimaan tuli asetus läänin ja poliisin hallinnosta poikkeuksellisissa olosuhteissa. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 156)

Tämän asetuksen mukaan sotatoimialueella toimiva paikallinen poliisi muuttui nyt sodan aikana sotapoliisiksi, joka toimi alueen puolustusvoimien päämajan alaisena. Sotatoimiyhtymien omat sotapoliisiosastot ja ryhmät muodostivat oman liikkuvan sotapoliisinsa. Kaikki sotatoimialueella työskentelevät poliisimiehet olivat nyt siis alueella vaikuttavan sotilasjohdon alaisuudessa. Asetuksessa oli myös määritelty ne mahdollisuudet, joiden perusteella poliisia voitaisiin vahvistaa sodan aikana. Itse asevelvollisia voitiin kutsua vakinaiseen palvelukseen sotapoliisissa. Asetus antoi myös mahdollisuuden vapauttaa asevelvollisen sodanajan palveluksesta, ja määrätä hänet poliisitehtäviin. Myös suojeluskuntapäällystöllä oli oma mahdollisuus määrätä suojeluskuntalainen joko sotapoliisiin tai itse poliisiin palvelukseen, jos tämä ei ollut asepalvelusvelvollinen.

Poliisiviranomaisia voitiin myös asetuksen mukaan siirtää tarpeen tullessa toiseen läänin sisällä olevaan poliisipiiriin. Sisäasiainministeriön päätöksellä oli myös mahdollista siirtää poliiseja jopa toisen läänin töihin tai jopa määrätä sotapoliisiin. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 157)

Vuoden 1939 syksyllä poliisimiehistön vahvistamista varten tehtiin suuria valmisteluja. Nostoväestä oli varattu yli 2300 miestä ja nämä olisivat tarpeentulleen määrätty poliisin palvelukseen vahvistamaan poliisitoimia. Loppujen lopuksi näistä yli 2300 miehestä palkattiin 847 miestä varapoliisiin asemaan. Varapoliisit olivat itse poliisin tukena toimivia, vähemmän koulutusta saaneita henkilöitä. Varapoliiseille oli myös omat yksikkönsä, ja näistä suurin, jossa oli noin 200 miestä, toimi talvisodan aikana Helsingissä. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 157)

Poliisit eivät siis pääasiassa lähteneet rintamalle, vain jatkoivat poliisin työtehtävien suorittamista kotikunnillaan. Jos poliisimies lähti rintamalle, hänen oli jätettävä oma poliisivirkansa, ja ei ollut takeita siitä, että he voisivat siihen palata. Poliisissa työnteko jatkui kuten aiemminkin: tehtävänä oli edelleen oikeus- ja yhteiskuntajärjestyksen turvaaminen ja yleisen järjestyksen turvaaminen. Rikoksia piti edelleen torjua ja tutkia. Sotatila kuitenkin toi myös totta kai uusia velvoitteita poliisin työtehtäviin. Nyt piti myös aiempien töiden lisäksi estää mahdollisia vihollisten suorittamia sabotaaseja, reagoida ja toimia desantti- sekä partisaani- uhkaa vastaan.

3.1.2 Paikallisen poliisin tehtävät

Paikallispoliisin perustehtävänä on aina ollut yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, eikä sota ja sotatila muuttanut tätä perusasetelmaa mihinkään. Poliisin ydintehtäviin kuului myös rikosten paljastaminen, tutkiminen ja rikoksista epäiltyjen edesvastuuseen saattaminen. Tämän lisäksi talvisota toi paikallispoliisille runsaasti uusia tehtäviä. Nämä lisätehtävät liittyivät sota-aikana kansalaisille asetettujen erityisten velvoitteiden noudattamisen valvomiseen.

Poliisit valvoivat ja olivat vastuussa vihollisen ilmavoimia harhaan johtavan pimentämisen toteuttamisesta ja noudattamisesta. Poliisi valvoi myös väestönsuojelumiesten kanssa ilmavaaran hälytyslaitteiston toimivuutta ja itse hälytyksen toteuttamista. Sotatoimet vaativat omat resurssinsa, joten säännöstelyä niin elintarvikkeissa, kuin polttoaineissakin piti suorittaa runsaalla mittakaavalla. Poliisin tehtäviin kuului myös säännöstelyn asianmukaisen toteutumisen valvominen. Näiden kaiken lisäksi poliisi silti vielä varmisti väestönsiirtojen toteutumisen, evakuointia, pommitettujen paikkojen eristämistä ja liikenteen ohjausta poikkeusoloissa. Uusien tehtävien lista oli todella suuri, ja se vaati poliisimiehiltä paljon. (Vares 2016, 145)

Vaikka tilanne olikin erittäin epätavanomainen, moni poliisi osasi varmasti sisäistää helpommin poikkeustilan tuomat haasteet, kuin tavanomainen kansalainen, olihan poliisi kuitenkin tottunut yleisen järjestyksen turvaamiseen ja hengenvaaraan. Sota-ajan poliisin itseymmärrykseen kuului jo ennen sotatoimien alkua se ajatus, että poliisi oli tavallaan jo sotilas entuudestaan, sillä suojelihan se jo yhteiskuntaa. Myös Suomen Poliisimies- lehti tuki tätä näkökulmaa sodan alkaessa, korostaen nyt poliisimiehiltä vaadittua uhrautuvaisuutta vielä entistä enemmän. Suomen Poliisimies- lehti perusteli myös eräässä julkaisussaan sitä, miksi poliisimiestä tarvittiin nyt enemmän ja miten erityisen tärkeä se oli, vaikka he ei eivät olleetkaan rintamalla (Vares 2016, 145–146):

Niinpä poliisimiehen tulee sodan aikana sitä suuremmalla syyllä aina muistaa olevansa sotilas, vaikka hänen yllään on sininen virkapuku eikä kenttäharmaa asetakki. Hänen sydämensä on oltava sotilaan: pelkäämätön, omia ponnistuksia ja uhrauksia säikkymätön, valmis kaikkeen isänmaan asian puolesta, kaikessa vain yhteisen ja yhteiskunnan edun tarpeita valvomaan.

Ja edelleen meidän on muistettava, että bolsevikkien hyökkäys maamme kimppuun ei ole edes ns. rehellistä sotaa, vaan suoranainen sarja rikoksia. Vihollisemme on

kehittänyt sodankäyntinsä sellaisiin muotoihin, jotka eivät ansaitse parempaa nimitystä kuin roistomaisuus. Tällä tavoin voi sanoa sen siirtäneen asian periaatteessa – poliisin toimialaan kuuluvaksi (Suomen Poliisimies 5–6/1940).

Sodanajan poliisi oli normaalia järeämmin varustettu ja aseistettu. Poliisilaitosten henkilöstöön kuuluville poliisimiehille oli varattu mm. sotilaskiväärejä. Kiväärit oli jaettu poliisimiesten käytettäväksi, ja he saivat viedä ne omiin koteihinsa. Kivääri kuului poliisimiehen varustukseen, ja sen piti olla mukana aina vartiossa, muun aseistuksen lisäksi. (Vares 2016, 146)

Turussa oli liikkuvassa poliisikomennuskunnassa koko ajan 12 poliisimiestä, jotka olivat välittömästi valmiina lähtemään liikkeelle poliisin, mutta myös sotilasjohdon ja sotapoliisin tarpeisiin. Tämä poliisiryhmä joutui muutamia kertoja lähtemään Turun edustalla olevaan saaristoalueelle pidättämään laskuvarjolla lentokoneistaan ulos hypänneitä vihollislentäjiä. (Vares 2016, 147)

Sodan keskellä oli myös surkuhupaisia hetkiäkin. Eräs konstaapeli oli kohdannut humalaisen ja hyökkäävästi sekä epäkohteliaasti käyttäytyneen majurin Turussa eräänä päivänä ja vienyt tämän putkaan omalla vartiopiirillään. Pidättämisestä soitettiin poliisimestarille ja komendantintuomistoon. Pidätetty majuri, joka oli Turun lohkon jalkaväen komentaja, sai myös soittaa puhelun. Majuri soitti varuskuntaan ja käski koko osastonsa saapumaan – aseistettuna – kyseisen vartiopiirin konttorille. Osasto saapui paikalle ja nyt putkaan joutuivatkin poliisit. Asiaa käytiin myöhemmin tarkoin läpi jopa korkeimmassa oikeudessa. (Vares 2016, 154)

Tapauksen erikoisuutta lisää myös se, että tapauksesta ei ollut kirjattu mitään vartiopiirin päiväkirjaan, paitsi että humalainen majuri oli pidätetty ja viety putkaan häiritsevästä käytöksestä sekä siitä, että hän oli käynyt käsiksi väestönsuojelutoimissa olleeseen naiseen. Sotilaallisesta miehityksestä ei ollut mainintaa. Ehkä tapauksen koettiin olevan liian nolostuttava ja arkaluonteinen – sekä poliisin että sotilasviranomaisten mielestä – että asia päätettiin jättää pois virallisista dokumenteista ja pöytäkirjoista. Läänikohtaisessa kertomuksessa yleisestä järjestyksestä ja turvallisuudesta on vain yksi maininta: ”Vain Turun kaupungin poliisilaitoksessa sattui erään majurin aiheuttama pian ohimennyt häiriö.” Jos kyseessä olisi ollut vain perusmuotoinen ja tavanomainen juopumusrikos, tuskin asiasta olisi edes ollut minkäänlaista mainintaa. (Vares 2016, 155)

Uudenlainen henkilökohtaisen uhrautumisen tarve, oman panoksen antamien ja yhtenäisen taisteluhengen kasvattaminen yhteisen kansakunnallisen vihollisen torjumiseksi kiteytyy hienosti kaksi viikkoa sodan puhkeamisen jälkeen nimityksensä saaneen Turun poliisilaitoksen uuden poliisimestari Kaarlo Särkilän päiväkäskyssä, jonka hän antoi 20 joulukuuta 1939:

Ryhtyessäni tänään virkaani hoitamaan teen sen maallemme sangen vaikeana ajankohtana. Näissä oloissa vaaditaan poliisikunnalta paljon, vaaditaan tavallista enemmän velvollisuudentuntoa, työtä ja kärsivällisyyttä. Poliisin on ylläpidettävä järjestystä ja turvallisuutta vaikeissakin olosuhteissa sekä kyettävä osoittamaan mielenmalttia ja rauhallisuutta niissäkin tapauksissa, jolloin vihollisen tuli kaupunkiamme kohtaan tulee vaatimaan uhreja.

Yleisön ja poliisin luottamuksellinen ja ystävällisen suhteen pysyttäminen ja parantaminen on edelleen eräs päämääriämme. Varsinkin nykyisissä oloissa voivat poliisimiehet toimia tämän asian hyväksi antamalla neuvoilla ja ohjeilla apuaan yleisölle sekä ylläpitämällä luottamusta ja valoisaa mielialaa sen keskuudessa.

Jos onnistumme tässä tehtävässämme voimme olla vakuutettuja siitä, että myös omalta osaltamme olemme olleet mukana torjumassa vainolaisen hyökkäystä. (Päiväkäsky N:o 19 Turun kaupungin poliisilaitokselle)

Päiväkäskyssä käy selkeästi ilmi se, että vaatimus poliisin työnpanoksesta oli suuri.

3.1.3 Sotapoliisijoukot

Sotapoliisin työtehtäviin kuului yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen rintamalla ja sen selustassa eli sotatoimialueella, rikostutkimus ja oikeudenhoidon avustaminen, henkilövalvonta eri liikenneväylillä sekä sotavankien vartiointi, valvonta, kuljettaminen ja luovuttaminen työntekoon. Myös vihollisväestön eristäminen ja vartiointi kuului heidän työnkuvaansa. Sotapoliisi oli myös vahvasti läsnä desantti- ja partisaanitoiminnan torjunnassa. Sotapoliisi osallistui myös väestön ja erilaisten materiaalien evakuointitoimiin. Sotapoliisi valvoi ja ylläpiti myös järjestystä rautateillä ja junissa, sekä tarkasti henkilöllisyyksiä ja valvoi asiakirjojen aitouksia. Suuri rooli sotapoliisilla oli myös itse poliisin kanssa suoritettu yhteistyö. (Kesseli 2012, 9)

Sotapoliisin vahvuus yhteensä oli vajaat 3500 henkilöä, joista 30–50 % oli aiempaa poliisihenkilöstöä. Sotapoliisin päällystään kuului pelkästään poliisikoulutettuja, oikeusoppineita reserviläisiä. (Kesseli 2012, 4)

Sodan tullessa päätökseen Suomen ja Neuvostoliiton osalta vuoden 1944 lopussa, toimenpiteitä alettiin tekemään sotapoliisin lakkauttamiseksi. Sotavoimien kotiuttaminen alkoi 20.10.1944, ja sotapoliisin rooli oli valvoa joukkojen kotiuttamista. Muutama viikko myöhemmin 7.11.1944 sotapoliiseille tuli käsky sotapoliisiorganisaatioiden lakkauttamisesta. Sotapoliisit olivat viimeisiä sotajoukkoja, jotka kotiutettiin, mutta käynnissä olevat rikostutkinnat tulivat kuitenkin suorittaa loppuun asti. (Kesseli 2012, 16)

SA-Kuva: Suomalainen sotapoliisi tarkastaa vankeja Äänislinnassa 1941.10.03. Kuvassa näkyy sotapoliisin käyttämä tunnusmerkki vasemmassa olkapäässä.

3.2 Poliisin tehtävät talvisodassa

Valtaosalla Suomen kansalaisista, jotka eivät asuneet aktiivisilla sotatoimialueilla, oli suurin ja kauhua herättävin sodan tuoma poikkeava asia ilmavaara ja siihen sisältyvät sekasorto ja paniikki. Ilmahyökkäykset ja pommitukset, joita Neuvostoliiton puna-armeijan ilmavoimat suorittivat, olivat lähestulkoon jokapäiväistä sodanajan arjessa. Pommitukset alkoivat heti talvisodan alussa.

Sodanjulistuksen jälkeen 30.11.1939, vihollisen pommikoneet ryhtyivät kylvämään kauhua Suomen ilmatilassa. Ensimmäisen sotapäivän valjettua, olivat jo Neuvostokoneet pudottamassa pommeja Helsinkiin kello 9. Sodan ensimmäinen ilmahälytys annettiin. Ilmahälytys tiesi työtä poliisille, sillä sen tuomat vastuut ja toimenpiteet olivat yksi yleisimmistä erityisluonteisista poliisille kuuluvista työtehtävistä sodanaikana. Poliisit olivat saaneet koulutusta ja opetusta ilmavaaran tuomista työtehtävistä, ja jopa heitä koulutettiin myös tunnistamaan eri lentokone- ja pommityyppejä. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 158)

Turun poliisin talvisodan ajan toiminnasta muodosti merkittävän osan väestönsuojelu ilmapommitusten seurauksilta. Tehtävä koitui todella haasteelliseksi Turun poliisihenkilöstölle, sillä Turku ollessaan satamakaupunki, oli Suomen pommitetuimpia kohteita talvisodan aikana. Pahimpina päivinä pommitukset olivat päivittäisiä, ja hälytyksiäkin saattoi olla useita saman päivän aikana. (Vares 2016, 149)

Ilmahyökkäyksen tapahtuessa, oli jokaisen poliisin lähdettävä heti omaan, ennalta määritettyyn toimipaikkaansa. Näissä toimipaikoissa järjestettiin keskuksia, jotka lähettivät hälytyspareja eri puolille Helsinkiä suorittamaan tarkkailua. Nämä hälytyspartiota suorittavat poliisimiehet olivat yhteydessä keskuksiinsa, välittäen tietoa ilmahyökkäyksen aiheuttamista vahingoista ja mm. kuolonuhreista. Keskus lähetti aina tarvittaessa lisää poliiseja paikalle. Poliisin kriittinen työtehtävä oli myös sen varmistaminen, että hälytyslaitteisto toimi todellakin uhan tullessa, ja että kansalaiset olivat siirtyneet kaduilta väestösuojiin. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 158)

Nämä ohjeet olivat suoraan tulleet sotatilan pohjalta annetussa päiväkäskyssä. Kaikilla poliiseilla ja asiaan liittyvillä muilla viranomaisilla piti olla aina ulkona liikkueensa kaasunaamari mukana. Kaikki liikenne, paitsi sotilas-, poliisi-, pelastus tai sairausajoneuvot täytyi pysäyttää välittömästi ilmavaaran hälytysmerkin kuuluessa. Moottoriajoneuvot oli sijoitettava katujen vierille ja hevoset pihamaille. Jalankulkijoiden täytyi välittömästi siirtyä

lähimpään suojapaikkoihin, mieluiten väestönsuojaan, mutta yleisesti lähimpänä oli vain porttikäytäviä tai puistoja. Siviilit saivat poistua suojistaan ja liikenne sai normalisoitua vasta silloin, kun ”ilmavaara ohi”- merkki oli annettu poliisiin tai väestönsuojelumiehen toimesta. (Vares 2016, 145)

Helsingissä poliisit eristivät pommituksen kohteita ja vartioivat esimerkiksi palavia taloja ja paikalle johtavia katuja. Myös liikenteen ohjaus ja sujuvuudesta huolehtiminen, tarvittaessa myös pommituksesta tukkoon menneen tien raivaustöiden toimeenpanosta tiedottaminen kuului ilmaiskujen tuomiin työtehtäviin. Poliisi suoritti myös väestönsuojelumiesten kanssa pommituksissa vaurioituneiden talojen ja ympäristöjen tarkastuksia. Näitä kohteita tutkiessa, löytyi usein esimerkiksi kuolonuhreja ja räjähtämättömiä pommeja. Pommeista tuli aina välittää tieto sotilasviranomaisille.

Turussa poliisit eristivät pommitusten yhteydessä syntyneitä tulipaloja, velvoittivat siviili- ja sotilashenkilöitä suojautumaan ja tarkastivat myös henkilöllisyyksiä. Liikkuvan poliisin komennuskunnan auto oli pommitusten aikana koko ajan liikkeessä, jotta se pystyi tiedottamaan puhelimitse tehokkaasti esimerkiksi Lounais-Suomen Meripuolustuksen esikunnalle sekä itse lääninhallitukselle. Tehtäviä riitti ja työnteon täytyi olla tarkoituksenmukaista ja tehokasta. (Vares 2016, 149)

Poliisi laati raporteja ja piti kirjaa ilmahyökkäyksien aiheuttamista vahingoista ja kuolemista, ja arvioi näissä raporteissaan pommien vaikutuksia yhteiskunnassa. Raporteissa ilmeni tarkasti pommituksen ajankohdat, aiheutuneet vahingot, itse tuhot ja uhrin. Kaikki oli dokumentoitu tarkasti. Ensimmäinen laadittu raportti oli 19. joulukuuta vuonna 1939. Tuona päivänä raportoitiin neljä ilmahälytystä saman päivän aikana. (Vares 2016, 150)

Vaikka Turku itse oli kaukana taistelurintamasta, oli sota kuitenkin Turussakin läsnä, sillä se oli tärkeä satamakaupunki. Sota tuli ilmahyökkäyksien takia turkulaisille konkreettisesti paljon lähemmäksi kuin suurimmalle osalle muuta Suomea. Jos varsinaisia sotatoimialueita ei lasketa, Turun kaupungin on laskettu kärsineen Suomen kaupungeista suurimmat alueelliset pommitustuhot talvisodan aikana. Neuvostoliiton ilmanhyökkäykset olivat niin yleisiä ja mittavia, että Turku ja sen lähiympäristö julistettiin sotatoimialueeksi ylipäällikön määräyksestä 8. joulukuuta 1939. Sotatoimialuejulistuksen myötä, myös paikallinen poliisi muuttui sotapoliisiksi poikkeustilaa koskevien asetusten mukaisesti, ja toimi nyt paikallisen puolustusvoimien päämajan alaisena voimavarana. (Vares 2016, 146)

Koska Turku oli sotatoimialue, oli myös sen vuoksi valvonta tiukkaa sotapoliisin toimesta. Mikäli ilmahyökkäyksien pommituksista aiheutuneiden tuhopaikkojen lähialueilla liikkui henkilöitä, jotka herättivät huomiota epäilyttävällä käytöksellään sotapoliisissa tai poliisissa yleisestikin muualla kuin sotatoimialueilla, piti nämä henkilöt pidättää ja viedä lähimpään vartiokonttoriin. Muutoin poliisi ei tehnyt toimenpiteitä itse pommitusten torjumiseen, sillä se oli edelleen sotajoukkojen pääasiallinen tehtävä. Poliisi ja sotapoliisi sai kuitenkin käyttää omia kivääreitään ilmahyökkäyksien aikana, mutta vain itsepuolustus tai hätävarjelutilanteissa. Hyökkäävän vihollisen ilmavoimien torjumiseksi ilmatorjuntatulen sai avata vain kuitenkin varamiehistö, ja siltikin vain asianosaisen komisarion tai ylikonstaapelin johdon ja asianmukaisen valvonnan alaisena. Ilmatorjuntatulen avaaminen oli myös virallisesti vain sallittua, jos poliisiryhmän vahvuus ylitti 15 miestä, ja jos vihollisen lentokoneen lentokorkeus ei ylittänyt 600 metriä. Poliisin tehtäviin kuului estää kokonaan siviilejä ampumasta vihollisten lentokoneita. (Vares 2016, 146)

Pommitukset ympäri Suomea aiheuttivat loppujen lopuksi niin suuren määrän vahinkoja, loukkaantumisia ja surmansa saaneita, että talvisodan loppupuolella Helsingin poliisissa päätettiin perustaa oma ilmapommituksiin erikoistunut ryhmä. Näin ollen rikospoliisiin perustettiin nimensä mukaisesti oma sotavahinkoryhmä. Tämän ryhmän tarkoitus oli tutkia pommituksien aiheuttamia omaisuusvahinkoja, niiden syntytapaa ja laajuutta. Sotavahinkoryhmän jäsen tarkasti ensin pommituskohteen, ja laati siitä sotavahinkoilmoituksen. Tällä selvitettiin aiheutujen vahinkojen laajuutta. Varsin pian kuitenkin kävi ilmi, että kaikkien vahinkojen todellisen laadun selvittäminen tällä tavalla oli liian suuri tehtävä yksittäiselle ryhmäläiselle. Käyttöön otettiin tästä syystä äkkiä kaavakkeet, jotka itse vahinkoja kärsinyt täytti itse. Tämän kaavakkeen pohjalta sotavahinkoryhmän jäsen kävi toteamassa vahingon laadun ja laajuuden, ja oliko vahinko aiheutunut nimenomaan ilmapommituksien seurauksena. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 161)

Tämän työtehtävän lisäksi, sotavahinkoryhmän yksi tärkeimmistä työtehtävistä oli kuitenkin ilmapommituksissa surmansa saaneiden kuolleiden siviilien kuolemansyöntutkinnan suorittaminen. Rikospoliisin henkilöstö oli talvisodan aikana jaettu siten, että toinen henkilöstön puolisko oli töissä yhtäjaksoisesti koko vuorokauden, kun taas toinen puoli oli kotona. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 160–162)

SA-kuva: Ilmapommituksen tuhoja Helsingissä. Kuvassa linja-autoasema ja taustalla Maanviljelijöiden Maitokeskus. Helsinki 1939.11.30

Vuoden 1940 lopussa Suomen poliisi sai tunnustuksen suorittamastaan työstään korkeimmalta taholta, miltä se saattoi poliisienkin arvomaailmaan soveltuvalta taholta tulla, nimittäin itse ylipäällikkö Mannerheimin päiväkäskyssä:

Siviilihallinnon häiriintymätön työskentely sodan aikana oli puolustustaistelumme onnistumisen välttämätön edellytys. Tässä vaiheessa on Suomen poliisikunta suorittanut kunniakkaan ja merkittävän työn, varsinkin kun sen tehtäviin liittyi tällöin kokonaan uusia toimintamuotoja, kuten väestönsuojelu, evakuointi, maihinlaskujoukkojen torjunta ja lukuisten poikkeussäännösten noudattamisen valvonta.

Poliisimiehet osallistuivat myös suoranaisesti maanpuolustukseen armeijamme riveissä ja moni heistä sai antaa henkensä rakastamansa isänmaan puolesta. Myös sotapoliisimuodostelmiin liittyi vaaran hetkellä suuri osa poliisikuntaamme, ja kotialueellakin toimineet poliisimiehet antoivat kauniin näytteen

velvollisuudentunnostaan, pysyessään vartiopaikoillaan ilmahyökkäysten aikana kansalaisiamme turvatesaan.

Kiitän maamme poliisikuntaa ja siviilihallintoa uhrautuvaisuudesta ja arvokkaasta työstä puolustusvoimiemme ja koko kansamme hyväksi.

Mannerheim (päiväkäskey N:o 22 Turun kaupungin poliisilaitokselle, annettu 31.12.1940.)

3.3 Poliisin organisaatio välirauhan aikana

Talvisota sai päätöksen 13. maaliskuuta vuonna 1940. Alkoi niin sanottu välirauha ennen jatkosotaa. Helsingissä sotaa pakoon lähteneet alkoivat tehdä paluuta takaisin Helsinkiin. Pimennyssäännöt otettiin pois käytöstä ja Helsingissä katuja puhdistettiin pois lumesta. Voisi jopa sanoa, että paluu normaaliin elämään oli alkanut. Armeijassa toteutettiin asteittaista demobilisaatiota: aluksi kotiutuksen saivat aivan välttämättä kotirintamalla tarvittavat miehet ja alkukesällä loputkin. Talvisota oli antanut lukuisia opetuksia, ja niiden pohjalta Suomessa alettiin kehittää ja suunnitella poliisitoimintaa uuden mahdollisen sodan syttymisen varalta. Poliisi oli suoriutunut hyvin talvisodan aikana, vaikka sille oli langetettu useita ja lukuisia erityistehtäviä. Hankaluuksia oli kuitenkin ilmaantunut, esimerkiksi epäselvistä tehtävienannoista. Poliisitoiminnan koettiin myös olevan liian sotilaallisen jäykkää. Talvisodan aikana järjestyshäiriöitä ei ollut syntynyt juurikaan ja paljon pelätty desanttiiuhka oli toistaiseksi jäänyt loppujen lopuksi vähäiseksi. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 162)

3.3.1 Paikallisen poliisin organisaatio

Turussa välirauha merkitsi, että Turku ei ollut enää sotatoimialue. Turku palasi normaaliin elämään kuitenkin vasta toukokuun puolivälissä, kun se lakkasi olemasta aktiivinen sotatoimialue. Sotatila jäi kuitenkin voimaan maanlaajuisesti. Yleinen ajanhenki oli se, että vaikka rauha oli solmittu Suomen ja Neuvostoliiton välillä, poikkeusaika jatkui kuitenkin edelleen. Maailmansota oli vieläkin käynnissä, säännöstelyyn ja erilaiseen valvontaan liittyvät poikkeusajanmääräykset olivat edelleen voimassa, eikä Suomenkaan osalta rauhan pysyvyyteen luotettu. Turun poliisiin saapui töihin sodan vuoksi siirtyneitä, esimerkiksi

Karjalasta evakuoituneita, entisiä viranhaltijoita. Myös Neuvostoliitolle pakkovuokratusta Hangosta saapui Turun poliisilaitokselle töihin yksi komisario. (Vares 2016, 155)

Vaikka välirauha oli tuonut Suomeen normaaliin arkielämään palaamisen lievässä muodossa, ei poliisi joutunut kuitenkaan pelkästään varautumaan mahdollisiin poliittisiin ongelmiin, vaan se joutui myös totta kai jatkamaan normaalia toimintaansa. Järjestystä täytyi pitää yllä ja yleinen turvallisuus oli taattava. Poliiseilla oli välirauhan aikaan perusolettama siitä, että sota oli saanut yleisen kurin löystymään ja ns. ”yhteiskunnan huonoimmat ainekset” liikkeelle. Poliisin täytyi nyt keskittyä tavanomaisen rikollisuuden torjuntaan voimakkaammin ja entistä raskaammin. (Vares 2016, 156)

3.4 Poliisin tehtävät välirauhan aikana

Talvisodan jälkeisen välirauhan aikaan Helsingissä poliisilaitoksen toiminta palasi melko nopeasti normaaliin päiväjärjestykseen. Levottomuuksilta ei kuitenkaan säästyty, sillä talvisodan jälkeen äärivasemmiston toiminta vilkastui. Välirauhan aikaan äärivasemmiston toiminnan keskiöksi muodostui Suomen ja Neuvostoliiton rauhan ja ystävyuden seura (SNS). Seura perustettiin vuoden 1940 toukokuussa. Äärivasemmisto aiheutti seuran toiminnan alaisuudessa levottomuuksia Helsingissä laajasti, mm. mellakoinnin muodossa, työllistäen Helsingin poliisia. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 162–163)

Vaikka Suomessa vallitsi käytännössä rauha, poikkeustila oli kuitenkin silti voimassa. Poikkeustilan vuoksi poliisi keskittyi asioiden käsittelemiseen rankasti siltä pohjalta, että vaarantuuko yleinen järjestys tietynlaisen toiminnan takia. Poliisi halusi puuttua esimerkiksi Alkon aukioloaikoihin tiettyinä juhlapäivinä, ja kielsi Suomen Filmikamarin anomuksen esittää elokuvanäytöksiä rukouspäivän aattoiltana. Turun poliisilaitoksen poliisimestari Kaarlo Särkilän mielestä tämän kaltainen toiminta oli moraalisesti epäilyttävää. (Vares 2016, 156)

Särkilän mielestä ”olisi ilmeistä, että vakavamielinen osa kansasta tulisi suhtautumaan paheksuttavasti siihen, jos rukouspäivän aattoiltana kaikki elokuvateatterit kirjavine ja suurimmalta osalta sangen keveine esityksineen olisivat toiminnassa.” (Kaarlo Särkilä Lääninhallitukselle kirjeessä 19.9.1940)

Poliisin tehtäviin kuuluvan järjestyksenpidon oheen kuului myös useiden ravintoloiden anniskeluoikeuksien analysointi – kyse lähinnä oli siitä, että minkälaisen anniskeluoikeuden kyseinen ravitsemusliike poliisin perspektiivistä ansaitsisi. Suuri määrä pidätetyistä juopuneista kansalaisista oli nauttinut väkiviinaa tietyissä ravintoloissa, ja näihin ravintoloihin kohdistettiin poliisin toimesta perusteellista analyysiä. Humalaiset ja juopuneet aiheuttivat käytöksellään pahennusta ja juopumuksensa vuoksi vaaransivat yleisen järjestyksen ja turvallisuuden. Nämä ravintolat saivat ensiksi varoituksia poliisilta, mutta jos se ei aiheuttanut ravintoloitsijan toimesta riittäviä toimenpiteitä, otettiin kyseisiltä paikoilta anniskeluoikeus pois. (Vares 2016, 155)

Turun poliisissa ei välirauhan aikaan poliisimiesten keskuudesta löytynyt suurilta osin positiivisia näkemyksiä muista viranomaisista. Turun poliisimestari Särkilä kirjoitti Turun varuskunnan päällikölle kirjeen, jossa hän valitti hänen alaistensa käytöstä. Kirjeessä Särkilä toteaa, että Turun rannikkolaivaston miehistö ja alipäällystö on kaupungilla esiintyessään muodostunut ilmeiseksi vaaraksi järjestykselle ja turvallisuudelle. Särkilän mukaan sotilaiden käytös oli ryhditöntä ja epäsoitilaallista. Sotilaat kerääntyivät liikennepaikoille suuriin joukkoihin, nojailivat siltojen kaiteisiin ja kioskien seinämiin, esiintyivät juopuneena eivätkä noudattaneen poliisimiesten antamia käskyjä. Yleinen kurittomuus oli muodostunut jokapäiväiseksi ilmiöksi ja poliisin ongelmaksi. (Vares 2016, 156)

Kehitettävää poliisissa välirauhan aikaan oli kuitenkin paljon, varsinkin sotapoliisissa. Sotapoliisin päällystöllä oli sodan aikana ollut liian vähän kokemusta poliisihallinnosta. Huolestuttavaa oli kuitenkin myös se, että sotapoliisissa oli toiminut henkilöitä, joilla oli itsellään rikosrekisteri taustalla. Kehitystä kaipasi myös toimivallalliset kysymykset. Eri organisaatioiden päällekkäisyydet aiheuttivat ristiriitaa ja myös tutkinnan päällekkäisyyttä. Esimerkiksi desanttiuhan torjunnasta ei ollut minkäänlaista määräystä siitä, että milloin mikään tutkinta kuului poliisi- tai sotilasviranomaisille. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 162)

Yhteistyötä suojeluskuntien kanssa lisättiin. Yksi merkittävistä välirauhan tapahtuneista lainsäädännöistä oli kuitenkin se, että virassa olevat poliisimiehet liitettiin myös yleisen asevelvollisuuden piiriin. Poliisimiehiä käskettiin nyt uuden sodan tullessa asepalvelukseen ja sitä kautta rintamalle sotimaan. Lykkäystä myönnettiin poliiseille, mutta ainoastaan mikäli heidän katsottiin olevan siviilitoimissaan korvaamattomia yhteiskunnan järjestyksen takaamiselle. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 166)

Pian kuitenkin oltiin taas sodassa. Jatkosota alkoi kesäkuun 25 päivä 1941.

3.5 Poliisin organisaatio jatkosodassa

Jatkosodan alkaessa ja sotatoimien käynnistyessä monet poliisimiehet löysivät itsensä virkojensa sijaan sotajoukoissa asepalveluksessa. Vuoden 1941 heinäkuuhun mennessä yli 200 poliisia oli määrätty asepalvelukseen Helsingin poliisilaitokselta, mukaan lukien poliisikomentaja, poliisimestarin apulainen sekä muita korkean johtotason poliisiviranomaisia. Jatkosodan etenemisvaiheen päättyessä kotirintamalla tilanne oli varsin hankala, sillä noin kolmasosa läänien vakinaisesta poliisivoimasta oli siirretty sotapalvelukseen (Lakimiesuutiset, 2014). Poliisivaje oli lisännyt kotirintamalla kurittomuutta ja häiriöitä järjestyksessä laajalti. Käytössä oleva poliisivoima ei kyennyt hillitsemään tilannetta. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 167). Kotirintamalla esimerkiksi sotapoliisit toimivat liikenteen valvojina ja sodassa vammautuneita poliiseja tarvittiin töihin (Lakimiesuutiset, 2014).

3.6 Poliisin tehtävät jatkosodassa

Jatkosodan aikana poliisin tehtävät pysyivät kotirintamalla pääsääntöisesti samanlaisina kuin rauhan aikana. Tavallisten tehtävien lisäksi tuli kuitenkin säännöstelyrikosten ja ihmisten liikkumisen valvonta sekä vakoilijoiden ja sabotöörien toiminnan estäminen sekä heidän kiinniottamisensa. Omaisuusrikosten määrä kasvoi kotirintamalla sodan aikana ja työllisti rajoittuneita poliisivoimia. Siviilioikeuksissa tuomittujen naisten määrä nousi koko sodan ajan, vuonna 1939 12 % ja vuonna 1944 26 %. Tämä johtui siitä, että miehet olivat rintamalla ja heidät tuomittiin kenttäoikeuksissa. Kenttäoikeuksissa tuomittiin 61 000 henkeä vapausrangaistuksiin vuosina 1939–1941 ja siviilioikeuksissa 36 000. Tämä osoittaa, että rikosongelma siirtyi rintamalle samassa suhteessa sinne siirtyneiden miesten kanssa. Erityisesti Liikkuvan poliisikomennuskunnan tehtävät laajenivat huomattavasti, kun matkustuskieltoalueen valvonta siirtyi poliisin tehtäväksi puolustusvoimilta. (Lakimiesuutiset, 2014).

Syksyllä vuonna 1941 erityisesti rautatieliikenteessä ilmeni huolestusta aiheuttavia järjestyshäiriöitä. Lomille lähtevät ja lomilta rintamalle palaavat sotilaat, rintamakarkurit

sekä muu ”epäluotettava aines” aiheuttivat jatkuvasti huomattavia järjestyshäiriöitä junaliikenteessä. Tilannetta yritettiin parantaa aluksi suojaluskuntapiirien junaliikenteeseen asettamalla junapartioilla, sillä poliisin miehistön määrän ollessa niin pieni, se ei itse kyennyt suorittamaan tätä tehtävää. Lopulta järjestyshäiriöille löytyi ratkaisu: osasta kotirintaman järjestyksenvalvonnasta huolehtivat nyt myös sotilasviranomaiset. Suunnitelmia luotiin myös eräänlaiselle partiojärjestölle, johon määrättiin sotapalvelukseen astuneita poliiseja. Nämä poliisit esiintyivät tässä tehtävässä virkapuvuissa. Tämä partiojärjestö, nimeltään rautatiepartiojärjestö, aloitti toimintansa lokakuussa vuonna 1941. Partiojärjestön osasto jakautui 10 piiriin, ja jokaisen osaston miehistö jakaantui vielä omiin asemakomennuskuntiin. Osasto onnistui rauhoittamaan toiminnallaan junaliikennettä, rautateitä ja asemia. Syksyllä vuonna 1942 toimintaan kuului 47 järjestyksenvalvontaa suorittavaa junapartiota. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 167)

Toiminta ehkäisi häiriöitä rautatieliikenteessä, mutta ongelmat eivät loppuneet, vaan siirtyivät maanteille. Tämän seurauksena partiojärjestöön lisättiin lisäksi vielä 32 autopartiota. Tämä laajennettu yksikkö sai nimekseen Erillinen sotilaspoliisiosasto, ja oli rykmentin kokoinen vahvuudeltaan. Tämän osaston yhteyteen kuului myös liikkuva komennuskunta, jotka pääasiassa vastasivat suurimpien poliisiratsioiden suorittamisesta ja sotilaskarkureiden etsimisestä. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 167)

Sodanajan poliisi suoritti paljon enemmän valvontaa verrattuna nykypäivään. Esimerkiksi vuoden 1941 marraskuussa Turussa kiellettiin kaikkien alle 18- vuotiaiden oleskelu ja liikkuminen ulkona 21.30–06.00 välisenä aikana, ellei siihen ollut erillistä poliisin myöntämää lupaa. Vuoden 1942 helmikuussa kansalaisilta kiellettiin pääsy ja oleskelu Turun satama-alueella. Ellei alueella tavatuilla henkilöillä ollut esittää poliisille virallista lupaa alueelle pääsystä, heidät pidätettiin ja asetettiin syytteeseen. Heitä rangaistiin sotilaslain mukaisesti. Valokuvaaminen ja edes valokuvauskameran käyttö oli kokonaan kielletty myös satama-alueella, ellei siihen ollut sotilasviranomaisen lupaa. (Vares, 2016 168)

3.7 Sodanajan erityistehtäviä

3.7.1 Pimennykset

Sota-aikana vihollisen suorittamat pommitukset ja ilmavaarat olivat lähestulkoon arkipäiväistä toimintaa. Puna-armeijan ilmavoimien lentokoneita, mm. pommikoneita lensi

jatkuvasti Suomen ilmatilan yllä. Ilmahyökkäykset olivat yleisiä ja pommeja tippui taivaalta kaupunkien kaduille aiheuttaen suuren määrän tuhoa ja kuolonuhreja. Siviilien turvaamiseksi ja vihollisen pommikoneiden huijaamiseksi ja harhaanjohtamiseksi löytyi kuitenkin eräs keino, joka oli yksi arkipäiväisin asia sodan aikana – pimentäminen. Kaupungissa siviilien tuottamat valolähteet olivat käytännössä suora ohjaus ja maalitaulu vihollisen pommikoneille, joten kaikki välttämätön valaistus oli katkaistava, kansalaisten ja yhteiskunnan infrastruktuurien suojaamiseksi.

Sodan ajan poliisin miehistön yksi yleisin tehtävä oli pimentämisestä huolehtiminen ja sen varmistaminen. Helsingissä oli 1940- luvulla niin kutsuttu sotavalistus. Valaistujen huoneiden ikkunat oli peitettävä ja pimennyksen valvontaa suorittivat erityisesti poliisi ja sen valvonnan alla väestönsuojelutoimintaan valikoidut ja koulutetut vapaaehtoiset. Helsingin kaduilla olevat katuvalaisemat olivat himmennetty sinisellä värillä ja ilmahälytyksen aikana ne suljettiin kokonaan pois päältä. Moottoriajoneuvot eivät luonnollisesti aiheuttaneet suurta valohaittaa sotavuosina Helsingin kaduilla, sillä sotatilan vuoksi bensiiniä säännösteltiin, ja valtaosa moottorikäyttöisistä ajoneuvoista oli muutenkin otettu puolustusvoimien käyttöön – ajoneuvoliikenne kaduilla oli siis vähentynyt huomattavasti.

Myös valaistujen rakennuksien ja asuintalojen ikkunat tuli peittää, jotta valoa ei näkyisi ulos pimeänaikaan. Mitään välttämätöntä valoa ei siis käytännössä saanut näkyä ulospäin. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 160)

Itse käsky pimennysvalmisteluista annettiin 15.10.1939 väestönsuojelupäällikkö kenraaliluutnantti Sihvon toimesta. Koko Suomen väestönsuojelupäällikkö antoi itse käskyn pimennysvalmisteluista. Ne oli tehtävä niin, että rakennusten pimennys voitaisiin 17.10. kello 00.00 jälkeen toteuttaa käskystä kahdessa tunnissa. Useimmilla paikkakunnilla pidettiin ennen sodan alkamista pimennysharjoitus. (Ari Raunio)

Pimennys vaikutti luonnollisesti laajalti kansalaisten arkipäiväiseen elämään. Turussa poliisi ehdotti kaupunginhallitukselle, että kaupanteko Turun kauppatorilla ja satamassa alkaisi joka päivä klo 8.30, klo 7.00 sijaan, sillä torilla syntyvä valohaitta olisi suora maalitaulu vihollisen ilmavoimille. Muutamia viikkoja myöhemmin poliisi anoi kaupungilta, että kaupankäynti lopetettaisiin kokonaan, sillä pommitukset olivat pimeänaikana yhä enemmän säännöllisempiä. Laaja tori- ja satama-alue oli myös helppo kohde vihollislentäjien

konekiväärیتullelle ja pommitukselle. Turun kaupunginhallitus ei suostunut näihin ehtoihin, mutta kaupankäynti edellä mainituilla alueilla rajattiin kuitenkin klo 7.00–12.00 väliselle ajalle, jonka jälkeen alueella kaupankäynti ja liikkuminen ja valojen tuottaminen oli kiellettyä. (Vares 2016, 148)

SA-Kuva: Pommitustuhoja Helsingissä 1944.02.07.

Eräs ote sodanajan Turusta:

Ilmahälytys, ihmiset rientävät väestönsuojiiin, vain eräs mummu taivastelee edelleen kadulla. Konstaapeli kehottaa häntä menemään suojaan, sillä pian voi alkaa pommitus. Tähän mummu sanoo: - Em mää niil pommeil väli pirä, mut kun ne paiskaa niit sirpalei. (Suomen poliisilehti 20/1944)

3.7.2 Pommitettujen paikkojen eristys ja tutkinta

Poliisin tehtäviin kuului vihollisen ilmavoimien pommittamien alueiden eristäminen. Työ oli vaativaa ja raskasta, mutta kuitenkin poliisille asetettu työtehtävä tuli suorittaa tarkasti. Pommituksista nimittäin piti kirjata tarkat raportit, jotta voitiin todentaa ilmaiskuille

aiheutettu todellinen vahinko ja kuolonuhrit. Turvatakseen tämän, pommitetut paikat ja alueet tuli tarpeen tullen eristää tilanteen sallimalla tavalla. Pommitukset aiheuttivat siviileille merkityksellistä hengenvaaraa, joten väestönsuojelu kuului myös sodanajan poliisin keskeisimpiin tehtäviin. Väestönsuojelu käsitti pommitustilanteissa palavien rakennusten eristämisen. Poliisin tehtävät velvoittivat myös sekä siviili- sekä sotilashenkilöitä suojautumaan ilmavaaran aikana. Liikkuvan poliisikomennuskunnan ajoneuvo oli myös näissä tilanteissa hyvin aktiivinen. Se oli pommituksen ajan koko ajan liikkeessä, ja tiedotti ilmaiskujen aiheuttamista tuhoista asiaankuuluville viranomaisille kuten puolustuslaitoksen esikunnalle ja lääninhallitukselle. (Vares 2016, 150)

Dokumentoinnin piti olla tarkkaa työtä, olosuhteiden tietoenkin sen salliessa. Ensimmäinen ilmaiskuista laadittu raportti Turun alueella laadittiin jo 19. päivä joulukuuta. Tuona päivänä oli neljä ilmahälytystä, joista kaksi näistä sisälsi Turun alueelle kohdistuvaa pommitusta. Yhteensä viisi henkilöä loukkaantui samana päivänä, joista vain yksi kuitenkin vaikeasti. Turun poliiseille ilmahälytyksien ja pommituksien tuomat työtehtävät muodostuivat arkipäiväisiksi, sillä joulukuun aikana Turun alueella niitä oli lähestulkoon päivittäin. Silti ensimmäiset kuolonuhrit ilmoitettiin vasta 1. tammikuuta 1940, jolloin saman päivän aikana surmansa sai kaksi henkilöä. Kyse oli kuitenkin puutteellisesta tiedosta, sillä joulukuun aikana Turun alueella yhteensä kuusi ihmistä sai surmansa vihollisen pommituksista. Nämä kuolonuhrit tulivat ilmi vasta myöhemmin. (Vares 2016, 150–152)

Turussa ei kuitenkaan aina selvitty näin vähäisellä, sillä tammikuun 29. päivä, Turun talvisodan mustaksi päiväksi ristittynä päivänä pommitukset veivät hengen yhteensä 36 kaupunkilaiselta. Pommituksien jälkeen poliisin ja väestönsuojelumiesten suorittamia evakointeja ja alue-eristyksiä ei helpottanut -30 asteen pakkasen. Sairaalaan vietiin 50 ihmistä loukkaantuneena. Yhteensä 14 heistä pääsi kuitenkin pienen ensiavun jälkeen kotiin. Vakavasti loukkaantuneita oli 10. Päivästä laadittiin poliisin toimesta raportti. Syyksi järkyttävälle tappioille muodostui viivästynyt ilmavaaran hälytysmerkin antaminen – käytännössä pommikoneet olivat jo kaupungin yläpuolella, kun hälytysmerkki saatiin annettua. Raporttiin kirjattiin ylös, että viivästys oli tapahtunut tuntemattomasta syystä. (Vares 2016, 152)

Pommitukset aiheuttivat poliisille tutkintaa runsaasti, sillä jokaisesta kirjattiin oma raporttinsa. Nämä raportit paljastavat, että Turku kärsi talvisodan aikana eniten pommitustuhoja, jos ei laske mukaan varsinaisia sotatoimialueita. Raportit sisälsivät

käytännössä luetteloita osoitteista, missä oli tapahtunut ilmaiskusta johtuvia vahinkoja tai kuolonuhreja. Tuhojen laatu oli kirjattu ylös raportteihin. Esimerkiksi 15. tammikuuta raportissa ilmeni, että 33 ihmistä oli loukkaantunut, mutta ketään ei ollut kuollut. Myös pommitusten alkamis- ja päättymisajat kirjattiin ylös mahdollisimman tarkasti. Eniten hälytyksiä oli tammi-helmikuussa. Hälytyksiä oli tuolloin lähestulkoon päivittäin. (Vares 2016, 152)

Raporttien pohjalta laadituista tilastoista ilmenee, että talvisodan aikana Turun alueella 51 henkilöä sai surmansa ja yhteensä 158 henkilöä loukkaantui. Rakenteellista ja omaisuudellista vahinkoa alueella tapahtui yhteensä arviolta 400 miljoonan arvosta. Yhteensä pommituksia oli 65. Vihollisen lentokoneiden määräksi arvioitiin 414, ja pommeja Turun alueelle oli tippunut yhteensä 4453. Raportit myös osoittivat sen toteen, että myös kahta sairaalaa ja kahta hautausmaata oli pommitettu tahallisesti vihollisen toimesta. Vaikka luvut ovat varmasti viitteellisiä, ovat ne varmasti mittakaavaltaan hyvinkin realistisia. Statistiikka todentaa ja korostaa poliisin suorittamien tehtävien tärkeyttä, sillä raporttien pohjalta sodan kaaoksen keskellä pystyi pysymään edes hieman käsityksessä siitä, mitä sodan tuhot ovat tuoneet yhteiskuntaan. (Vares 2016, 168)

Eräs poliisimies muisteli pommitusten jälkeen erästä suorittamaansa synkkää työtehtävää. Vihollisen pommi oli tippunut Turussa Pajamäessä omakotitaloon, surmaten yhdeksän henkeä. Hänen tehtävänsä oli selvittää menehtyneiden uhrien henkilöllisyydet. Yhden henkilön henkilöllisyys oli mennyt väärin, ja tämä henkilö sai lukea lehdestä, että olisi kuollut pommituksissa. Poliisimiehen esimies oli tästä seurauksena haukkunut hänet. Poliisimies itse marssi viipymättä sotilasviranomaisten piiriin, ja vaati päästä sotaväkeen palvelukseen. Seuraavan kerran poliisimies meni takaisin poliisilaitokselle vasta puolen vuoden kuluttua, armeijan lomalaisena. (Vares 2016, 168)

3.7.3 Suomeen kohdistunut salatoiminta

Suomeen kohdistui sodanaikana vihollisen tai vihollismielisten toimesta salatoimia sabotaasin, vakoilun ja desanttitoiminnan muodossa. Näin ollen sodanajan poliisin työtehtäviin kuului myös sabotaasi- toiminnan valvominen ja estäminen. Sabotaaseilla pyrittiin vaikuttamaan positiivisesti sodan kulkuun vihollisen näkökulmasta, joten oli erityisen tärkeää puuttua ja ennalta estää niiden tapahtuminen. Joulukuussa 1941 eräässä

jalostamotehtaassa ilmeni selkeähköä sabotaasia: eräs tehtaan tuotantolaite oli asetettu pyörimään väärinpäin, joka taas aiheutti koneen rikkoutumisen. Tämä toimenpide oli täytynyt tehdä erikseen, joten raportti päätteli teon olleen tahallinen. Muutama päivä myöhemmin samassa tehtaassa hajosi myös eräs hydraattinen hedelmäpuristin. Molempien laitteiden arvot olivat yhteensä arviolta 4 miljoonaa markkaa. Raportti päätteli, että tekijän tai tekijöiden oli täytynyt olla ammattilaisia, sillä heiltä selkeästi oli löytnyt koneiston rakenteisiin riittävää asiantuntemusta. Sabotaasi- epäilystä lisäsi myös se, että kyseinen tehdas teki töitä puolustuslaitoksen toimeksiannosta, ja tehtaan tuotokset menivät suoraan sotajoukoille. Puolustuslaitos kiirehti tehtaan käyntiin saamisessa, näin kriittisen tärkeä tämä tehdas oli. Itse sabotööristä tai sabotööreistä ei ole tarkempaa tietoa raportin mukaan. (Vares 2016, 165)

Vihollisen vakoilu ja sabotaasi- yritykset aiheuttivat poliisille koko sodan ajan toimenpiteitä. Pelko tiedustelusta ja vakoilusta oli kuitenkin luonnollisesti suurimmillaan talvisodan alussa, kun sen todellisuudesta ei kukaan vielä ollut kunnolla selvillä. Oli ylenpalttinen pelko, että vihollisen desantit yrittivät jatkuvasti soluttautua Suomeen ja suorittaa piilosta Suomen vastaisia toimenpiteitä. Vainoharha oli suuri, varsinkin poliisin keskuudessa. Helmikuussa 1940 valtiollinen poliisi lähetti salassa pidettävän kirjeen rikospoliisin päällikölle Ilmari Hyväriselle, jonka sisältö viittasi epäilyttävään, vakoiluun viittaavaan toimintaan poliisilaitoksen sisällä (Keskinen, Silvennoinen 2004, 161):

27.1.1940 Puhelin sensuurin päällikkö Hautala Hämeenlinnasta soitti klo 18.45, että Hämeenlinnasta puh. N:o 5 Pälkäneeltä soitti klo 17.16 Helsinkiin puh. N:o 20831, jossa miesääni vastasi naisäänelle Hämeenlinnaan.

Nainen kysyi: Etkö saanut selvää?

Mies vastasi: En saanut, vaikka koetin lukea valoa vastaan.

Nainen kysyi: Lähetätkö raportin, sekä onko sinulla M.B?

Mies vastasi: Ei! Koeta nyt vähän ajatella, niin ymmärrät.

Puhelu oli yleensä salamyhköistä

Pälkäne N:o 5 = apteekkari V. Björkman, Helsinki N:o 20831 = poliisilaitoksen vaihde.

Lähetetään tiedoksi Tuomari Hyväriselle Hgin rikospoliisiin. – Valt. Poliisissa Helsingissä, helmikuun 3. päivänä 1940.

Tämä outo tapaus tietenkin tutkittiin, ja se myös ratkesi nopeasti. Kirjeen kääntöpuolelle oli lyijykynällä kirjoitettu:

Nukarinen IV piiristä puhunut rouvansa kanssa. MB = lääke. Selittänyt tyydyttävästi koko asian 6.2.1940.

(HPLA, rikososaston salaisten kirjeiden diaari 14.7.1930-2.12.1940)

4 RIKOLLISUUDEN KEHITYS SODAN AIKANA

Vuoden 1941 viimeisessä päiväkäskyssä viitattiin poliisin arkeen ja siinä kerrottiin, että poliisin on ollut tultava toimeen huomattavasti pienemmällä henkilömäärällä suuren osan miehistöstä ollessa puolustuslaitoksen tehtävissä. Toiminta on ollut vaikeampaa, eivätkä rikokset ole vähentyneet vaan tilanne on jopa päinvastoin. Tämän lisäksi sota- ja pula-aika on tuonut uusia rikollisuuden muotoja, sekä valvonta- ja muita tehtäviä. Vaikeudet on kuitenkin pystytty voittamaan uutteralla ja väsymättömällä työllä (Vares 2016, 167).

Jatkosodan aikana, poliisin työtä alettiin helpottamaan erityisillä toimenpiteillä. Vuoden 1943 lopussa tuli voimaan laki ja asetus, jossa säädettiin erikoistyöleireistä. Näille leireille voitiin määrätä työvelvollisuudesta vapautetut henkilöt. Todellisuudessa, tämä laki koski vain tiettytyyppisiä henkilöitä. Sellaisia, jotka oli mielletty ”työtä vieroksuviksi ja pahennusta herättävää elämää viettäneiksi” henkilöiksi.

Tämän uuden lain myötä heitä voitiin poliisin toimesta määrätä näille erikoistyöleireille ja pakottaa hyödylliseksi mielletyn työn tekoon. Lain tarkoitus oli siis saada rikoksen tekemiseen taipuva ”aines” sijoitettua vartioituihin ja suljettuihin laitoksiin, joissa he eivät näin ollen enää voineet kuormittaa vähälukuisia ja aliresursoituja poliisilaitoksia. Lakia alettiin soveltaa kuitenkin vasta helmikuussa vuonna 1944, mutta heinäkuuhun mennessä kuitenkin leireille oli toimitettu yhteensä 642 henkilöä. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 168)

	Ennen sotia	1941	1944	1945
Rikosten kokonais määrä	200 000	170 000		370 000
Väkivaltarikokset/ 100 000 henkilöä	Alle 100	Noin 100	Alle 100	190
Omaisuusrikokset		1360	1470	2500
Alkoholikulutus litraa/henkilö	1,4	1,3	1,1	Yli 2x

Lähteet: Hynninen, Marko: Sota, rikollisuus ja Kotka. Rikollisuus ja järjestysvalta Kotkassa vuosina 1939–1945 ja Suomen historian pro gradu, Jyväskylän yliopisto kevät 2001 ja Suomen tilastollinen vuosikirja 1942–1946.

Talvisodan aikana rikollisuutta ei ilmennyt juuri lainkaan, ainakaan määrä ei poikennut hirveästi normaalista lukumäärästä. Jatkosodan aikana tilanne oli kuitenkin erilainen. Poikkeusolot synnyttivät runsaasti rikollisuutta, ja rehottava rikollisuus työllisti jo entuudestaan alimiehitettyä Helsingin poliisilaitosta joka päivä. Työtehtäviä oli todella paljon ja poliisien oli yksinkertaisesti tultava toimeen vähäisillä tarjolla olevilla resursseilla. Oli yleistä, että pimeyden turvin, etenkin ilmahälytysten aikana liikkeisiin murtauduttiin. Myös ikkunoiden menettäneisiin asuintaloihin kohdistui säännöllisesti varkauksia. Ryöstöt ja murtovarkaudet aiheuttivat eniten ongelmia yleisellä tasolla. Säännöstelyn takia elintarvikkeet ja ruoka olivat kansalaisten keskuudessa niukassa, joten maito- ja sekatavarakauppoihin kohdistuneet murtovarkaudet olivat säännöllisiä. Ruoka ja elintarvikkeet olivat kohteena: maito, voi, sokeri ja kahvi. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 169)

Alimiehitetty Helsingin poliisilaitos raportoi ennätysellisen määrän rikoksia vuonna 1941. Varkauksiin liittyvät rikokset olivat lisääntyneet, mutta väkivaltarikokset, varsinkin pahoinpitelyt, pysyivät suurin piirtein ennallaan määrällisesti. Huolta aiheutti kuitenkin se, että rikollisuus 15–18-vuotiaiden keskuudessa kasvoi. Nuoret rikolliset pahimmissa

tapauksissa jopa jengiytyivät keskenään, ja tekivät rikoksia yhdessä porukassa. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 169)

4.1 Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvonta

Pienentynyt poliisin määrä loi painetta poliisimiehistöille, sillä työtehtävien määrä oli lisääntynyt. Piti tarkastaa henkilöpapereita, valvoa alaikäisten liikkumiskieltoja ja vartioida yleisöltä kiellettyjä paikkoja. Rikollisuus ja kurittomuus olivat jyrkästi nousseet rauhanvuosiin verrattuna. Turussa varsinkin vuonna 1942 poliisi oli huolissaan toriyleisöstä ja kioskeista. Torille oli poliisin mukaan kioskien edustoille ilmestynyt suuri määrä työstä vapaana olevia työmiehiä, hämäräperäisiä liikemiehiä, lomalla olevia sotilaita, invalideja ja sellaiseksi tekeytyviä, yms. Poliisi totesi, että nämä henkilöt olivat muodostaneet kaupungin julkisille paikoille ikävännäköisiä ryhmiä, ja yleinen järjestys ja turvallisuus kärsi. Turun poliisin mielestä torit olivat muuttuneet ”kaikenlaisen joutilaan väen seisoskelu ja oleskelupaikaksi”. Näissä ryhmissä

SA Kuva: Poliisi tarkastaa henkilöllisyys papereita. Helsinki 1941.07.03

harrastettiin mm. tupakoimista ja väkiviinan nauttimista sekä edellä mainittujen elintarvikekorttien salakauppaa. Myös poliittisia kiihotuslehtiä kierteli näissä ryhmissä. Poliisi pyrki puuttamaan häiriöihin ennakoivasti, mm. poistamalla ihmisiä paikalta, mutta tuloksetta, sillä henkilöt väittivät olevansa menossa ostamaan kahvinkorviketta tai virvoitusjuomia kioskista. Poliisi esitti kaupunginhallitukselle Turussa, että kioskit suljettaisiin joka arkipäivä kello 14, ja pidettäisiin kokonaan kiinni juhlapäivinä ja sunnuntaisin. (Vares 2016, 168–169)

4.2 Säännöstelyrikollisuus ja musta pörssi

Sodan tuomat poikkeusolot vaativat poikkeuksellisia toimenpiteitä. Yksi näistä oli säännöstely. Siihen kuului käytännössä kaikki kulutustavara bensiinistä elintarvikkeisiin. Myös ajoneuvojen käyttöä säännösteltiin, sekä kansalaisten että viranomaisten toimesta nimenomaan siksi, että bensiiniä ei kuluisi turhaa. Säännöstelyllä tarkoitus oli turvata eri tarvikkeiden riittäminen, ja sillä taattiin myös tarvikkeiden jakaminen kaikille mahdollisimman tasapuolisesti mm. elintarvikekorttien muodossa.

Jatkosodan aikaiset säännöstelymääräykset loivat Suomessa erityisen säännöstelyrikosongelman poliisin tehtäväliselle. Määräysten tullessa voimaan sotien alussa, säännöstelymääräyksien valvontaa suorittivat ensisijaisesti pelkästään kansanhuoltoministeriön aluetarkkailijat. Vuoden 1942 keväällä Suomen jokaiseen kansanhuollonpiiriin asetettiin oma kansanhuollon piiritarkastaja, joka valvoi näiden aluetarkkailijoiden toimintaa. Tämä tarkastaja toimi yhdyshenkilönä myös poliisiviranomaisille. Vähitellen kuitenkin hallitus päätti, että säännöstelyn valvonta tulisi siirtyä kokonaisuudessaan poliisin alaisuuteen. Näin ollen säännöstelyn valvontaan ja siihen liittyvien rikoksien tutkintaan varten perustettiin 200 uutta poliisivirkaa. Poliisin tuli nyt oma-aloitteisesti toimia mm. salakauppaa ja mustaa pörssiä vastaan, tutkia säännöstelyrikoksia ja tarvittaessa antaa virka-apua kansanhuollon valvontaviranomaisille. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 169)

Poliisin voimavaroja lisättiin ja keskitettiin nyt organisoidun ja laajamittaisen mustan pörssin torjuntaan ja valvontaan. Uudellamaalla rikospoliisiin perustettiin uusi ryhmä, joka keskittyi yksinomaan säännöstelyrikoksien torjumiseen. Ryhmä suoritti tarkastuksia Helsinkiin johtaville teillä. Helsinkiin myytäväksi tarkoitettuja elintarvikkeita takavarikoitiin ja toimintaan osallistuneita rikoksiin syyllistyneitä henkilöitä pidätettiin. Nämä tarkastusoperaatiot olivat erittäin laajoja ja organisoituja, sillä ne pyrkivät sulkemaan kaikki Helsinkiin johtavat tiet samaan aikaan tarkastuksen ajaksi. Operaatiot olivat myös tehokas tapa suorittaa runsasta henkilövalvontaa, ja usein tarkastuksien seurauksina poliisille jäi kiinni rintamakarkureita. Liikkuvan poliisikomennuskunnan miehistö antoi tarvittaessa operaatioihin virka-apua. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 169)

4.3 Valuuttarikokset

Vuonna 1942 perustettiin valtakunnallinen erikoisryhmä, joka tutki käytännössä pelkästään valuuttasäännöstelyyn liittyviä rikoksia. Tämä ryhmä toimi Helsingin poliisilaitoksessa, toimi suoraan Helsingin poliisikomentajan alaisuudessa. Ryhmän johtoon valikoitui Helsingin poliisilaitoksen poliisimestarin lainopillinen apulainen Veikko Hietalahti. Valuuttasäännöstelyistä oli myös säädetty laajalti sodanvuosina – pienin valuuttasäännöstelyrikos oli yli 5000 markan arvoisten ulkomaan rahojen, varojen tai velkansa ilmoittamatta jättäminen Suomen pankille. Suurempien mittakaavojen rikokset olivat yleisesti ottaen valuuttakeinottelua, jolloin valuuttasäännöstelyrikos usein kytkettiin mukaan lailliseen liiketoimintaan. Taloudellisesti merkittävimpiä valuuttasäännöstelyrikoksia oli erittäin vaikea selvittää, ja se vaati poliisilta paljon. Rikosilmoitusten tekoa ei voitu jäädä odottelemaan laajalti osin, joten asiaa tutkivien poliisin täytyi etsiä tutkittavaa oma-aloitteisesti. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 171)

4.4 Elintarvikekorttien väärennös

Säännöstelyrikoksiin erikoistuneen ryhmän tietojen mukaan vuonna 1941 mustan pörssin kauppiaat olivat pääosin entisen kieltolain aikaisia väkijuomalain rikkojia, joilla oli rikollinen tausta entuudestaan. Tämä muuttui jo seuraavana vuotena, sillä vuonna 1942 suurimmalla osalla kiinnijääneistä salakauppiaista ei ollut rikollista taustaa. Yksi suuri huolenaihe poliisille oli elintarvikekorttien väärentämiset ja niiden laaja myynti mustassa pörssissä. Elintarvikekortit olivat sotavuosien säännöstelyn tärkeimpiä asioita – ne takasivat kaikille kansalaisille pääosin tasapuolisen ja reilun elintarvikkeiden jaon. Säännöstely perustui siihen, että saatavilla olevat elintarvikkeet yms., ovat laskettu tasapuolisesti ja reilusti. Tämä järjestely mahdollisti sen, että tavaraa ja tarvikkeita riittäisi kaikille. Jokaiselle kansalaiselle jaettiin elintarvikekortteja, joilla kansalaiset pystyivät lunastamaan tarvitsemiaan tarvikkeita. Väärennetyt elintarvikekortit olivat mustassa pörssissä hyvin yleinen asia, ja luonnollisesti se aiheutti suurta kiinnostusta poliisin keskuudessa sotavuosina, sillä niitä oli liikkeellä huomattava määrä. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 170)

Säännöstelyrikosryhmä havaitsi, että osa näistä korteista oli täysin väärennetyjä, mutta joitakin kortteja oli väärennety muuttelemalla oikeiden korttien merkintöjä. Vuonna 1943 säännöstelyryhmä pidätti erään satamamiehen. Kuulusteluissa selvisi, että tämä satamamies

oli ansainnut elintarvikekorttien väärentämisellä merkittäviä summia rahaa myymällä salaa niitä. Satamamies sai väärentämisrikoksistaan ankaran tuomion, sillä Helsingin raastuvanoikeus tuomitsi hänet seitsemäksi vuodeksi kuritushuoneeseen, sekä määräsi hänet maksamaan valtiolle kuusi miljoonaa markkaa korvauksia. Jutussa oli tietenkin mukana myös muitakin henkilöitä, mutta heidän rangaistuksensa oli pienempiä. Tämän laajan rikosvyyhdin seurauksena poliisi teki tarkastuksen Helsingin kaupungin kansanhuoltolautakunnalle tehtyihin tilityksiin vuoden 1942 syyskuulta. Selvisi, että tilityksissä oli noin 15 500 kappaletta väärennettyjä elintarvikekortteja. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 171)

Vuonna 1942 eräs huomattava säännöstelymääräyksiin liittyvä rikos oli niin kutsuttu suuri kangasjuttu: muutamat Helsingissä asuvat juutalaiset joutuivat syytteeseen olemalla noudattamatta säännöstelymääräyksiä, he olivat jatkaneet määräyksistä huolimatta valmiiden vaatteiden sekä kankaiden myymistä. Vuonna 1942 tapahtui lukuisia murtoja ympäri Suomea erilaisiin kansanhuoltokuntien konttoreihin. Murtojen tarkoitus oli elintarvikekorttien anastus. Mahdollisina tekijöinä pidettiin eräitä helsinkiläisiä nuoria, jotka myöhemmin tunnustivat tekonsa. He kertoivat poliisille, että tunnustavat tuoneensa elintarvikekortit Helsinkiin, ja myyneensä ne suurina erinä maksua vastaan. Anastetuilla korteilla lunastetut elintarvikkeet yms. muut tavarat päätyivät yleisimmin mustaan pörssiin myyntiin. (Keskinen, Silvennoinen 2004, 170)

5 KOTIRINTAMALLA MENEHTYNEIDEN POLIISIMIESTEN MUISTOA KUNNIOITTAEN

Halusimme antaa lukijalle mahdollisimman tarkan kuvan sodanaikaisesta poliisitoiminnasta ja aikakauden poliisista muutenkin. Tapahtumakertomusten avulla voimme välittää lukijalle huomattavasti tarkemman mielikuvan tapahtumista kuin vain kertomalla minkä tyyppisiä tehtäviä poliisilla on sotien aikana ollut. Haluamme myös muistaa poliisin tehtävissä kaatuneita, heidän pitäessään yllä järjestystä ja turvallisuutta parhaansa mukaan kansakuntamme vaikeimpina aikoina.

Lähteenä henkilötarinoin on käytetty Poliisimies- ja Suomen poliisilehtiä vuosilta 1939–1945, sekä Vesa Satamon tekemää poliisipäällystön tutkintoa nro 8 2003–2006, poliisikunnan uhri isänmaalle 1939–1945. Tekstin sujuvoittamiseksi kaikkiin yksittäisiin tapauksiin ei ole erikseen viitattu. Satamo mainitsee tutkimuksessaan, että lehtien vuosikerrat ovat lainattavissa Poliisiammattikorkeakoulun kirjastosta ja olemme juuri näihin samoihin teoksiin myös perehtyneet tätä tutkimusta tehdessämme. Asiasta enemmän kiinnostuneiden kannattaa myös itse mahdollisuuksien mukaan käydä tutkimassa kyseisiä kokoelmia, sillä ne antavat aivan omanlaisensa kuvan verrattuna esimerkiksi poliisilaitosten historiikkeihin.

”Suomi tuntee menneisyytensä, Suomi hallitsee nykyisyytensä ja on valmis rakentamaan tulevaisuutta.

Rakentaa voi vain vahvalle perustalle. Teidän arvoperintönne ja elämänasenteenne on kivijalka, jolle tulevaisuuttamme pystytetään. Teidän viestinne on myös kulkeva eteenpäin tuleville sukupolville, sen lupauksen olemme tehneet.”

*-Tasavallan presidentti Sauli Niinistö
veteraanipäivän puheessaan Lahdessa 2017*

1939:

Viimeinen rauhan vuosi. Neuvostoliitto aloitti sotatoimet Suomea vastaan ilman sodanjulistusta kuudelta aamulla 30.11.1939. Talvisodan aikana taistelutehtävissä kaatui 34 poliisimiestä, palveluksessa pommitusten yhteydessä sai surmansa 14 poliisimiestä ja ennen sotaa viisi sai surmansa väkivallan kautta.

Nuorempi konstaapeli Väinö Mäkinen

Mäkinen oli seurannut juosten mielenterveysongelmaista Jaakko Lestilää, joka oli ennättänyt asuntoonsa sisälle ja ottanut suojeluskuntakiväärin, jolla ampui kohti Mäkistä. Neljästä laukauksesta yksi osui Mäkistä päähän ja hän sai välittömästi surmansa. Lestilä lähti aseineen karkuun, mutta ilmoittautui seuraavana päivänä itse poliisille.

Vanhempi konstaapeli Malakias Koli

Koli oli tanssien loputtua selvittänyt riitaa juopuneiden vieraiden kesken ja arvostellut talollisenpoika Einari Mellasen käytöstä. Pihasta lähdettyään Mellanen iski Kolia kerran puukolla rintaan, joka menehtyi matkalla sairaalaan.

Nimismies Otto Korhonen

Korhonen oli määrännyt piirinsä konstaapelin Johannes Monnin puhutteluun huoneistoonsa. Monni oli laatinut huolimattomasti pöytäkirjan ja paikallinen autoilija oli tehnyt ilmiannon hänen suorittamastaan luvattomasta henkilöliikenteestä. Korhonen ja Monni olivat joutuneet käsirysyyn kiivaan sanaharkan lisäksi, jolloin Monni oli ampunut Korhosta kolme kertaa virka-aseellaan. Korhonen menehtyi ja Monni lähti poliisiaseman suuntaan, ampui matkalla ilmoituksen tekijää kohti kuitenkin osumatta ja sen jälkeen antautui vanginvartijalle.

Vanhempi konstaapeli Jalmari Manninen

Manninen oli lähtenyt paikalle, jossa mielenterveysongelmainen Vihtori Romunen oli surmannut isänsä haulikolla. Vihtorin äiti ja veli olivat paenneet metsään, josta olivat hälyttäneet apua. Partio ei hälyttänyt lisäapua ja matkalla Manninen oli todennut ”eihän se Viki minulle mitään tee, kun minä tunnen sen niin hyvin”. Manninen oli lähestynyt taloa ylikonstaapeli Juutilaisen kanssa, jolloin Romunen ampui Mannista pienoiskiväärillä rintaan. Romunen menehtyi saamiinsa vammoihin ja Juutilainen juoksi lähimmälle puhelimelle soittamaan lisää apua. Tilanne päättyi poliisien piirittäessä taloa Vihtorin ampuessa itsensä perunakellarissa.

Nuorempi konstaapeli Lauri Jaakko Metsälä

Metsälä oli tehtävällä, jossa viinikellarista oli anastettu 83 pulloa alkoholia. Osa pulloista oli löytynyt metsäkätököstä, johon poliisi oli päättänyt virittää ansan. Illalla kätkölle oli tullut miehiä ja Metsälä oli yrittänyt ottaa heitä vahtimestarin kanssa kiinni, mutta tappelun yhteydessä yksi miehistä oli ampunut ja osunut Metsälää vatsaan. Metsälä kuljetettiin sairaalaan, jossa hän myöhemmin menehtyi saamiinsa vammoihin. Rikollisia ajettiin takaa useiden poliisien, paikallisen suojeluskunnan ja jopa poliisikoiran kanssa. Molemmat tekijät tavoitettiin lopulta, toinen takaa-ajossa syntyneen tulitaistelun päätteeksi ja toinen viikon kuluttua.

Vanhempi konstaapeli Erkki Emil Pohjanen

Pohjanen oli partiokierroksellaan Viipurissa, kun sai osuman Neuvostoliiton rautatietykin, ”aavetykin” ammuksesta. Neuvostoliitto käytti suurikaliiberista rautatietykkiä terroriammuntaan koko Talvisodan ajan.

Nuorempi konstaapeli Reino Rahikainen

Rahikainen oli Käkisalmen poliisilaitoksella palveluksessa ja sai surmansa 29.12.1939 Neuvostoliiton pommituksessa, jonka kohteena oli kaupungin keskusta sekä lentokenttä.

1940:

Kolmen sodan sävyttämän kuukauden jälkeen solmittiin Moskovan rauha 13.3.1940. Suomi menetti Talvisodassa yli 26600 henkeä. Poliisikunnan palveluksessa 14 poliisimiestä menetti henkensä pommituksissa ja rintamilla 34 poliisimiestä. Rauhansopimuksessa rajan taakse jäi kolme poliisilaitosta ja 31 nimismiespiiriä, jonka seurauksena 500 poliisille oli löydettävä uusi työpaikka

Ylimääräiset konstaapelit Martti Eskelinen ja Matti Vilhelm Kaikkonen

Eskelinen ja Kaikkonen olivat Nurmeksessa ja saivat surmansa tammikuun 23. päivänä tapahtuneessa pommituksessa. Suojakaivannossa olleista 21 hengestä 20 sai surmansa kahden pommin osuttua lähelle kaivantoa.

Nuorempi konstaapeli Eino Viktor Hyörtti

Hyörtti menehtyi sotasairaalassa 14.1.1940 Raumalla tapahtuneessa pommituksissa saamiinsa vammoihin.

Vanhempi konstaapeli Topias Pylvänäinen

Pylvänäinen oli Lappeenrannan vanhan linja-autoaseman lähellä suojakaivannossa, jossa surmansa sai 10 henkeä, 15.2.1940 tapahtuneessa pommituksessa.

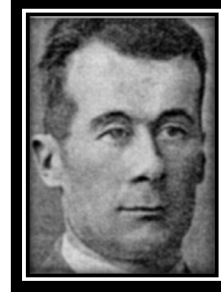
Vanhempi konstaapeli Eino Ollikainen, nuorempi konstaapeli Taimi Aulis Karhulahti, nuorempi konstaapeli Oskari Turunen, ylimääräinen konstaapeli Aku Laitinen ja reservikonstaapeli Pekka Kokkonen

Ollikainen, Karhulahti, Turunen, Laitinen ja Kokkonen olivat Iisalmessa Neuvostoliiton aloittaessa suurimman yksittäisen poliisille tappioita aiheuttaneen pommituksen 17.2.1940. Iisalmen poliisilaitos tuhoutui täysin ja viisi konstaapelia sai surmansa.

Vanhempi konstaapeli Armas Hurтта ja nuorempi konstaapeli Aarne Hämäläinen

Neuvostokoneet pommittivat Viipuria 19.2.1940 ja pommien osuessa Viipurin poliisilaitokseen, kaksi konstaapelia, Hurтта ja Hämäläinen, saivat surmansa.

Rikososaston päällikkö Erik Lennart Teodor Pettersson

Pettersson oli Viipurin poliisilaitoksen rikososaston päällikkö. Hän sai surmansa Viipurin pommituksessa 22.2.1940.

Nuorempi konstaapeli Pietari Matias Rantala

Rantala oli töissä vesivoimalan rakennustyömaalla, jossa oli töissä 500–600 henkeä. Työmaalla alkoholinkäyttö aiheutti järjestyshäiriöitä, joten siellä oli yksi poliisikonstaapeli määrätty valvomaan järjestystä. Rantala otti päihtyneen Yrjö Henrik Jussiniemen kiinni lokakuun 20 päivänä 1940. Kuljettaessaan Jussiniemeä säilytystilaan, tämä otti vaatteisiin piilottamansa puukon ja iski sillä Rantalaa vatsaan. Rantala menehtyi vammoihinsa sairaalassa 22.10.1940 ja Jussiniemi tuomittiin elinkaudeksi kuritushuoneeseen.

Vanhempi konstaapeli Eero Immonen

Immonen oli kävelyllä poikansa kanssa Lappeenrannassa 22.12.1940, kun huomasi kahden miehen metelöivän ja häiritsevän yleistä järjestystä. Vaikka hän oli vapaalla, hän puuttui asiaan poliisivollisuksiensa mukaisesti ja meni huomauttamaan miehiä asiasta. Miehet lähtivät kävelemään pois, mutta toinen heistä, Viljo Villenpoika Innanen, kääntyi ja ampui kohti Immosta. Laukaus meni ohi, mutta Immonen kääntyi, jolloin Innanen ampui uudestaan osuen Immosta rintaan. Immonen menehtyi saamiinsa vammoihin, mutta ehti ennen sitä juosta ampujansa kiinni ja kaataa tämän maahan.

1941:

Uuden sodan uhka varjosti vuoden alkua ja konkretisoitui 22.6. Hitlerin hyökätessä Neuvostoliittoon. Suomi liittyi taisteluun Saksan aseveljenä tarkoituksenaan korjata Moskovan rauhassa aiheutuneet vääryydet. Poliisikunnasta lähdettiin myös innokkaasti palauttamaan Karjalaa ja hyökkäysvaiheen kaatuneiden tilastoissa esiintyikin 68 poliisimiehen nimi. Hyökkäysvaiheessa koettiin jopa enemmän tappioita kuin Talvisodassa.

Vanhempi konstaapeli Kaarlo Kanervo

Vanhempi konstaapeli Kanervo oli ollut valvomassa järjestystä Somerniemen työväentalossa, ja väliajalla lähtenyt käymään tapaamassa erästä leskirouvaa. Rouvan lapset eivät hyväksyneet heidän tapailuaan ja rouvan poika oli ollut kotona päihtyneenä ystävänsä kanssa Kanervon saapuessa. Rouvan poika usutti kaverinsa ajamaan Kanervon pois ja antoi tälle myös pistoolin, jolla kaveri ampui Kanervoa rintaan mitään sanomatta. Kanervo menehtyi välittömästi ja pojat lähtivät karkuun, mutta molemmat jäivät lopulta kiinni.

Vanhempi konstaapeli Mikko Kiiskinen

Kiiskinen oli 11.6.1941 päivystämässä yksin Hyvinkään poliisikonttorilla kahta henkilöä, joita epäiltiin murrosta ja ryöstöstä. Yöllä Kiiskinen oli mennyt hakemaan toiselle heistä nimeltään Kauppinen, vettä ja tupakkaa, jolloin Kauppinen oli käynyt hänen kimppuunsa. Kauppinen oli kuristanut Kiiskistä takaapäin, sekä lyönyt häntä useita kertona päähän konttorilla säilytettävänä olleella pienoiskiväärillä. Kauppinen kertoi kuulustelussa käsikähmän johtuneen siitä, että Kiiskinen oli nuhdellut häntä tupakan pyytämisestä. Kiiskinen menehtyi saamiinsa vammoihin Helsingin Kirurgisessa sairaalassa seuraavana päivänä.

Vanhempi konstaapeli Eino Kukkula

Kukkula oli Helsingissä 15.6.1941 Köydenpunojankadulla asunnossa suorittamassa turvallisuustarkastusta mielenterveysongelmalliselle miehelle, joka oli edellispäivänä tappanut naisen puukottamalla tätä 28 kertaa. Turvallisuustarkastuksen aikana mies, Lagerstram, oli ottanut taskustaan puukon ja iskenyt sillä Kukkulaa rintaan kuolettavasti. Tämän jälkeen Lagerstram oli puukottanut

Kukkulaa vielä 28 kertaa ja paennut kadulle. Lagerstram saatiin poliisin toimesta kiinni tämän puukotettua myyjää kauppaliikkeessä yrittäessään ryöstää tätä, mutta lähellä ollut konstaapeli sai hänet pidätettyä.

Nuorempi konstaapeli Aatto Olavi Liukkonen

Liukkonen oli ensimmäinen Jatkosodan aikana surmansa saanut poliisimies. Hän oli päivystysvuorossa 25.6.1941 Heinolassa, jolloin Neuvostoliitto aloitti jälleen pommitukset Suomea vastaan.

Poliisitarkastajat Toivo Johannes Kempainen ja Aimo Urho Pellervo Reijonen

Kempainen ja Reijonen olivat 28.8.1941 Viipurin alueella komennettuina sotilashallinnon alaisuuteen ja tarkastusmatkalla ylittämässä Kuukaupin siltaa, jolloin Neuvostoliittolainen radiopommi räjähti romahduttaen koko sillan jokeen surmaten molemmat miehet.

Etsivä Jalmari Seitaniemi

Seitaniemi toimi valtiollisen poliisin etsivänä ja sai määräyksen matkustaa Kolariin tutkimaan paikalla esiintyneitä metsäkaartiin karkaamisia ja tavoittaa kaartilaisia. Seitaniemi oli ollut kuulustelemassa Pekka Nivaa, paikallista maanviljelijää, jonka molemmat pojat olivat paenneet metsäkaartiin välttääkseen armeijan. Pojat piileskelivät metsässä korsussa lähellä isän taloa. Pekka Niva oli mennyt kertomaan pojilleen etsivän olevan tulossa, jolloin toinen pojista oli hakenut kiväärin korsulta. Pekka Niva oli ulkona pilkkomassa puita, kun Seitaniemi oli saapunut kuulustelemaan häntä 6.10.1941. Tällöin toinen pojista oli ampunut Seitaniemeä ja hän lähti kävelemään taloa kohti, mutta kaatui kuolleena maahan lähellä puidenpilkkomispaikkaa. Veljekset ottivat muiden metsäkaartilaisten kanssa Seitaniemen ruumiin ja hautasivat sen metsään. He jakoivat Seitaniemen omaisuuden keskenään ja päättivät muuttaa kauempana sijaitsevaan korsuun. Olavi ja Eino Niva saivat surmansa marraskuussa, kun heidän korsunsa piiritettiin ja tarinan mukaan korsusta oli ammuttu yksi laukaus, johon poliisi oli vastannut viidellä konepistoolilla tulittamalla.

Nuorempi konstaapeli Tauno Kuusaro ja ylimääräinen konstaapeli Vihtori Pajarinen

Kuusaro ja Pajarinen lähtivät 12.10.1941 Tohmajärvellä selvittämään ilmoitusta, jossa alkutietojen mukaan joukko juopuneita sotilaita pyrkii sisään suljettuun Lottakahvilaan. Kuusaron ja Pajarisen saavuttua paikalla tilanne itsessään oli jo ohi, mutta yksi tiellä kulkeneista juopuneista sotilaista tuli haastamaan poliisimiesten kanssa riitaa. Sotamies Ketolainen tuli väittämään, että Kuusaro on katkaissut hänen solisluunsa aiemmin hänen joutuessaan putkaan. Kuusaro ja Ketolainen menivät suojeluskuntatalon sisään selvittämään asiaa, jolloin Ketolainen ampui Kuusaroa Mauser-pistoolilla vatsaan. Kuusaro otti kiinni Ketolaisesta, jolloin hän ampui uudestaan Kuusaroa osuen tätä palleaan ja otsaan surmaten hänet. Pajarinen oli ollut eteisessä odottamassa ja laukaukset kuultuaan ryntäsi sisälle auttamaan toveriaan. Ketolainen ampui pajarista kohti ja osui tätä kaksi kertaa päähän surmaten myös Pajarisen. Ketolainen jätti tyhjän Mauserin Pajarisen käteen, mutta hänet saatiin kiinni samana yönä. Ketolainen tuomittiin sota-oikeudessa kuolemaan.

1942:

Rintamilla linjat vakiintuivat ja alkoi kaksi ja puoli vuotta kestänyt asemasotavaihe. Poliisimiehiä siirrettiin rintamapalveluksesta sotapoliisiryhmiin ja paikallishallintojen edustajiksi näiden ryhmien ammattitaidon parantamiseksi. Kotirintamalla desantit aktivoituivat, jonka vuoksi myös poliisin toiminta tehostettiin. Kaksi poliisimiestä sai surmansa ja seitsemän haavoittui desanttien kiinniotoissa. Junaliikennettä alettiin valvomaan Erillisen sotapoliisiosaston alaisuuteen sijoitettujen partioiden ja asemakomennuskuntien toimesta. Junapartioiden tehtävä oli ylläpitää järjestystä junissa ja tarkistaa matkustajien matkaluvat. Junapartiot liikkuvat poliisin virkapuvuissa ja heihin kohdistui useita väkivallantekoja, johtaen kahden poliisin surmaan.

Vanhempi konstaapeli Armas Kaarle Vihtori Talonen

Talonen oli rintamajoukoissa Talvisodassa ja Jatkosodan alussa, jonka jälkeen hänet komennettiin erillisen sotapoliisiosaston alaisuudessa toimineeseen asemakomennuskuntaan. Hän sai surmansa 26.4.1942 junapartiossa lähellä Kuopiota, juopuneen sotilaan puukottamana.

Nuorempi konstaapeli Eero Kalle Ilmari Harju

Harju sai tehtäväkseen lähteä tutkimaan Sodankylän lähistöllä sijainnutta talon isäntää, joka oli kansalaissodassa kuulunut punakaartiin. Isännän epäiltiin avustavan Neuvostoliiton desantteja. Harju lähti kahden muun miehen kanssa tehtävälle, ja he tavoittivat desantit Kitisen joen itäpuolella, jolloin yksi desanteista oli onnistunut ampuman Harjun. Toinen desanteista sai surmansa ja toinen saatiin kiinni elävänä.

Vanhempi konstaapeli Arvi Olavi Soikkeli

Soikkeli oli suorittamassa vartiovuoroaan Helsingissä 29.8.1942, kun Neuvostoliitto alkoi pommittamaan kaupunkia. Yöllä 3.17 Soikkeli menetti henkensä pommin sirpaleen osuessa häneen.

Nuorempi konstaapeli Seth Pikkarainen

Pikkarainen meni 26.5.1942 Oulussa tehtävälle, jossa hän pyrki ottamaan kiinni mielisairaalaista karanneen potilaan. Potilas oli piiloutunut asuntoonsa ja hyökkäsi piilostaan Pikkaraisen kimppuun ja puukotti häntä. Pikkarainen kuljetettiin sairaalaan, mutta menehtyi vammoista syntyneeseen jälkitautiin 17.10.1942.

Komisario Leevi Koskimaa

Koskimaa lähti 13.12.1942 ylikonstaapeli Laurilan, konstaapeli Vaittisen ja kolmen metsästäjän kanssa etsimään Lahden pohjoispuolella sijaitsevasta metsästä etsimään desantteja, jotka metsästäjät olivat aiemmin nähneet. He jakaantuivat pienempiin etsintäryhmiin ja Koskimaa joutui muista eroon jalanjälkiä seuratessaan. Desantti Matti Aleksander Lång oli kiven takana piilossa ja ampui Koskimaan nähtyään tätä rintaan, surmaten hänet välittömästi. Lång pääsi pakenemaan ja suurista etsinnöistä huolimatta häntä ei tavoitettu 10 kuukauteen. Lång pakoili kommunistien avustamana, mutta hänet jäljitettiin Frans ja Elin Enroosin taloon, jonka piiritykseen lähetettiin 40 miehen joukko Valpon, päämajan valvontaosaston ja suojeluskunnan miehistä. Långin pyrkiessä pakoontuon, hän sai osuvia konepistoolista ja halvaantui. Lång kuoli saamiinsa vammoihin Hämeenlinnan keskusvankilassa 25.10.1943.

Vanhempi konstaapeli Frans Oskar Johannes Ritala

Ritala lähti 15.12.1942 etsimään sotilaskarkuri Uuno Tuomista ylimääräisen konstaapeli Kaarlo Haaviston kanssa. Tuominen oli piiloutuneena kotitalonsa pimeään makuuhuoneeseen ja Ritalan astuessa huoneeseen, Tuominen ampui häntä taskuaseellaan päähän surmaten hänet välittömästi. Tuominen pääsi pakenemaan, mutta hänet saatiin kiinni Säkylän pitäjän Löytyneen kylästä 19.3.1943 toisen sotilaskarkurin kanssa.

Vanhempi konstaapeli Viljo Inananen

Innanen toimi liikkuvassa poliisikomennuskunnassa ja osallistui 23.12.1942 valtiollisen poliisin virka-apuna pyytämään tehtävään, jonka tarkoituksena oli kiinniottaa kuuluisa desantti Veikko Henrik Pöysti. Pöysti oli jäljitetty Tikkurilaan Hiekkaharju- nimiseen huvilaan. Poliisimiehet ampuivat keskeneräiseen ravintolaan kyynelkaasukranaatteja saadakseen Pöystin ulos, mutta tämä vastasi ampumalla kohti poliiseja ravintolan ikkunoista. Tulitaistelussa haavoittui useita konstaapeleita ja Inananen sai osuman päähänsä, menehtyen välittömästi. Usean tunnin piirityksen ja tulitaistelun jälkeen Pöysti yritti pakoon rakennuksesta, jolloin hän sai osumia useista eri konepistoolin luodeista ja haavoittui. Haavoittuneena hän jatkoi edelleen tulittamista, jolloin poliisit ampuivat häntä uudelleen.

1943:

Jatkosodan kolmas vuosi. Saksan tappio alkaa hämmöttämään Stalingradin tapahtumien vuoksi. Kotirintamalla poliisille aiheuttaa ongelmia säännöstelyn tiukentuminen entisestään sekä rikollisuuden kasvu. Juopottelu, väkivalta, omaisuusrikokset, kommunistit, desantit ja metsäkaartilaiset aiheuttavat poliisille harmaita hiuksia. Ainoa poliisikunnasta nimetty Mannerheim-ristin ritari, ylimääräinen konstaapeli Jalmari Manninen, menehtyi rintamalla saamiinsa vammoihin.

Vanhempi konstaapeli Yrjö Ahlqvist

Ahlqvist komennettiin rintamalta suorittamaan junapartiointia järjestyshäiriöiden lisääntymisen ja tarkkailutehtävien vuoksi. 17.2.1943 hän oli tarkastamassa junaa Pieksämäeltä Mikkeliin, jonka yhteydessä he tapasivat humalaisen sotilaan, Åke Sundqvistin. Sundqvist oli

voimakkaasti päihtynyt ja sotapoliisit ottivat häneltä viinapullon pois. Myöhemmin Sundqvist tuli konduktöörivaunuun vaatimaan viinapulloaan takaisin, sitä kuitenkaan saamatta. Sundqvist tuli myöhemmin uudelleen vaatimaan pulloa, ja tälläkin kertaa Ahlqvist kieltäytyi sitä antamasta, jolloin Sundqvist otti taskustaan puukon, jolla viilsi Ahlqvistin kaulavaltimon auki. Ahlqvist menehtyi välittömästi ja sotapoliisi kävi Sundqvistiin kiinni. Sundqvist puukotti tätäkin kolme kertaa ja pakeni. Sundqvist ilmoittautui myöhemmin itse Mikkelin poliisilaitokselle ja hänet tuomittiin kuolemanrangaistukseen.

Etsivä Nils Åke Håkansson

Håkansson lähti 6.1.1942 toisen valtiollisen poliisin etsivän, Tuure Lammentauksen, kanssa etsimään metsäkaartilaista Martti Koivistoista, joka oleskeli eräässä asunnossa Helsingissä. Koivistoinen otettiin asunnosta kiinni, ja kun häntä oltiin ottamassa ulos autosta Valtiollisen poliisin toimipaikassa, hän otti kätkemänsä pistoolin esiin ja ampui sillä Håkanssonia vatsaan ja jalkoihin. Koivistoinen ampui myös Lammentausta rintaan sekä poliisiauton kuljettajaa kohti kuitenkaan osumatta sekä sattumalta vastaan tullutta vartiokierroksella ollutta tarkastuskonstaapeli Yrjö Sireeniä kaksi kertaa rintaan. Koivistoinen pääsi pakenemaan, mutta hänet saatiin kiinni seuraavana päivänä ja hän haavoittui itse kiinniottotilanteessa vaihdetuissa laukauksissa. Tilanteessa haavoittuneet poliisimiehet kuljetettiin sairaalaan, jossa todettiin muiden saamiensa vammojen olevan lieviä, mutta Håkansson menehtyi vatsaan saamiensa vaikeiden vammojen vuoksi sairaalassa seuraavana vuonna.

Vanhempi konstaapeli Frans Mauri Suominen

Suominen oli Turussa ratsupartiossa 7.4.1943 yhdessä konstaapeli Martti Tuomen kanssa. He tapasivat torilla päihtyneen teurastajan Tuomaalan ja olivat ottamassa tätä kiinni häiriökäyttäytymisen ja juopumuksen vuoksi. Kiinniottotilanteessa Tuomala alkoi ampumaan poliisimiehiä käsiaseella ja yksi luodeista osui Suomista päähän, surmaten hänet välittömästi. Tuomaalaan osui tilanteessa myös kolme luotia ja hänet oli aiemminkin tuomittu mm. virkavallan vastustamisesta ja luvattoman aseiden hallussapidosta.

Nuorempi konstaapeli Einar August Lindroos

Lindroos oli Porvoossa 16.4.1943 alkanut puhuttamaan juopunutta sotamiestä, joka oli käyttäytynyt provosoivasti sekä uhkaavasti. Sotamies oli yrittänyt karata ja Lindroos lähti miehen perään ottaakseen hänet kiinni. Kiinniottotilanteessa sotamies oli ottanut puukon ja iskenyt sillä Lindroosia vatsaan. Lindroos menehtyi saamiinsa vammoihin sairaalassa 20.4.1943.

1944:

Helsingissä alkuvuotta sävytti Neuvostoliiton suorittamat ”rauhanpommitukset”. Väli- rauhansopimus sovittiin 4.9.1944, jonka nojalla saksalaiset oli ajettava pois Lapista, aloittaen Lapin sodan. Rintamilta palasi satoja tuhansia sodan raastamia miehiä, jotka aiheuttivat poliisille tehtäviä. Vuonna 1944 palveluksessa sai surmansa viisi poliisimiestä ja rintamalla kaatui tai menehtyi siellä saamiinsa vammoihin kaksi poliisimiestä.

Etsivä Lauri Aadolf Salonkoski

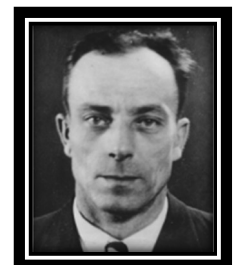
Salonkoski oli 27.2.1944 Valtiollisen poliisin tutkintavankilassa vartijana. Eräs saksalainen tutkintovanki, Karl Otto Schnee, oli pyytänyt Salonkoskea päästämään hänet vessaan. Salonkoski oli päästänyt miehen ja Schnee kävi, Salonkosken kimppuun aiemmin piilottaman emalilautasen kanssa, jolla hän aiheutti Salonkoskelle otsaan kaksi avohaavaa ja kallonmurtuman. Schnee otti puolitajuttoman Salonkosken avaimet ja virka-aseen sekä lukitsi tämän vessaan. Schnee yritti paeta vankilasta, mutta katkaisi avaimen ulko-oven lukkoon, jonka jälkeen hän ampui itseään päähän Salonkoskelta anastamallaan virka-aseella. Salonkoski menehtyi kaksi päivää myöhemmin sairaalassa kallovammaan.

Nuorempi konstaapeli Adolf Vaittinen

Vaittinen oli partionjohtajana tarkistamassa kulkijoita Tampereelta Lempäälään johtavalla maantiellä. Poliisi etsi murhamiestä, joka oli aiemmin tappanut suutarin verstaassaan. Vaittisen partio pysäytti illalla 15.4.1944 kaksi miestä ja alkoi selvittämään heidän henkilöllisyyksiään.

Toinen miehistä otti taskustaan käsiaseen, jolla ampui Vaittista vatsaan. Miehet pakenivat paikalta ja Vaittinen menehtyi saamiinsa vammoihin Hatanpään sairaalassa 17.4.1944.

Surmaajat eivät liittyneet murhaan mitenkään, mutta myöhemmin selvisi, että miehet olivat desantteja. Kumpikaan heistä ei koskaan joutunut vastuuseen teostaan.

Nuorempi konstaapeli Karl Runar Mannström

Mannström oli komennettuna rintamalta asemakomennuskuntaan ja sijoitettuna Elisenvaaran asemalle. Asemalla oli 20.6.1944 kaksi Kannaksen evakoita kuljettanutta junaa, sotilasjuna sekä aikataulun mukaisia junia. Neuvostoliitto alkoi pommittamaan asemaa 44 koneella, ja pommituksessa menehtyi 134 naista, miestä ja lasta sekä haavoittui 136 henkeä. Koko aseman ympäristö tuhoutui täysin. Mannström haavoittui vartiopaikkansa läheisyydessä kuolettavasti ja menehtyi seuraavana päivänä sairaalassa.

Nuorempi konstaapeli Valdemar Lumijärvi

Lumijärvi lähti 7.12.1944 tehtävälle Helsingin Mäkelänkatu 15 osoitteeseen konstaapeli Muurisen kanssa. Hälytys aiheutui kahden miehen murtautumisesta liikkeeseen kyseisessä osoitteessa. Lohjantie 11 kohdalla konstaapelit tapasivat kaksi miestä ja heitä tarkistettaessa Muurinen löysi toiselta miehistä puukon. Mies lähti juoksemaan karkuun ja Muurinen lähti perään. Lumijärvi jäi kahdestaan toisen miehen kanssa, joka otti pistoolin esiin ja ampui sillä lumijärveä vatsaan. Lumijärvi kuoli sairaalassa kuuden tunnin kuluttua ampumisesta. Teosta epäilty Juho Leonard Lehti vangittiin 30.3.1944.

Tarkastuskonstaapeli Sulo Riistama

Riistama oli 12.12.1944 tavannut Pursimiehenkadulla kolme miestä, jotka hän pysäytti selvittääkseen tapahtumia liittyen aiemmin samalla kadulla tapahtuneeseen lihakauppaan kohdistuneeseen murtoon. Yksi miehistä ampui Riistamaa vatsaan ja osui valtimoon. Miehet pakenivat paikalta ja jättivät konstaapelin katuojaan makaamaan, josta muut paikalle hälytetyt poliisimiehet löysivät hänet kuolleena. Lähistöltä löytyi myöhemmin 10 kiloa berliininmakkaraa ja 18 tölkkiä ravintosiirappia. Teosta epäiltynä vangittiin 30.3.1945 Sakari Meriö.

1945: Viimeinen sotavuosi. Lapin sota päättyi 27.4.1945 saksalaisten poistuessa Suomen alueelta ja suomessa noudatettiin ystävyyspolitiikkaa Neuvostoliiton kanssa. Punainen Valpo syntyi, kun Valtiollisen poliisin päälliköitä ja rivimiehiä pakeni rauhan jälkeen

ulkomaille, jolloin heidät korvattiin kommunisteilla. Vuonna 1945 palveluksessa sai surmansa kolme poliisimiestä.

Vanhempi konstaapeli Runar Olavi Hänninen

Hänninen palveli melkein koko Jatkosodan sotilastehtävissä, ja palasi Helsingin poliisilaitokselle liikkuvan poliisikomennuskunnan palvelukseen. 30.1.1945 hän sai tehtävän toisen konstaapelin kanssa mennä selvittämään Mäkelänkatu 62 osoitteessa sijaitsevaan tehtaaseen talonmiehen havaitsemaa epäilyttävää liikettä. Talonmies opasti konstaapelit ovelle, jolloin sisältä ammuttiin yksi laukaus, joka osui Hännistä kuolettavasti silmään. Laukauksen ampui toinen kahdesta yövartijoista, joiden palkkaamisesta talonmies ei ollut tietoinen.

Nuorempi konstaapeli Armas Tapio Järvinen

Järvinen oli siviiliasussaan törmännyt kahteen sotamieheen 17.4.1945 illalla, jotka häiritsivät päihtyneenä liikennettä ja mellastivat. Järvinen oli kehottanut miehiä poistumaan sivummalle ja esittänyt heille virkamerkkinsä. Molemmat sotamiehet oli etsintäkuulutettu järjestysrikkomuksista ja he olivat luvatta poissa joukko-osastostaan. Miehet solvasivat Järvistä ja alkoivat lyömään häntä nyrkeillä. Järvinen taisteli vastaan, mutta toinen miehistä, Strömbäck, otti saappaastaan puukon, jonka oli tehnyt pistimestä ja iski sillä Järvistä selkään. Järvinen pääsi kauemmas miehistä, jonka jälkeen lysähti maahan. Tämän jälkeen Strömbeck juoksi Järvisen luo ja puukotti tätä uudestaan selkään. Järvinen menehtyi saamiinsa vammoihin. Molemmat sotamiehet saatiin kiinni.

Nuorempi konstaapeli Heikki Valter Murtomäki

Murtomäki oli suorittamassa vartiotaan Helsingissä Liisankadun ja Snellmaninkadun risteyksessä 24.7.1945. Murtomäen luo saapui naishenkilö, joka kertoi miehen ahdistelleen häntä. Murtomäki lähestyi epäiltyä, jonka nainen oli osoittanut. Mies otti Murtomäen lähestyessä puukon esiin ja iski sillä tätä rintaan. Kaksi paikalle saapunutta konstaapelia otti miehen kiinni ja toinen lähti tämän jälkeen kuljettamaan Murtomäkeä taksilla sairaalaan, mutta tämä menehtyi saamiinsa vammoihin matkalla.

6 TULOKSET

Eri lähteiden aineistoa tutkiessamme teimme useita havaintoja 1940- luvun Suomesta, sen poliisitoiminnan kehityksestä, muuttumisesta rauhan ajasta sotatilaan ja sotien välisestä ajasta. Ehkä antoisin ja tärkein lähteemme oli Suomen poliisimies ja Poliisilehti. Vaikka pääasiassa käytimmekin työssämme lähteinä Helsingin poliisilaitoksen historia sekä Turun poliisi 200- vuotta- teoksia, käyttivät myös nämä teokset pääasiassa lähteinä myös näitä edellä mainittuja lehtiä. Nämä lehdet olivat mielestämme todella ainutlaatuinen katsaus Suomen sota-aikoihin ja poliisin organisaatioon sekä tehtäviin kotirintamalla.

Tutkimusaineiston perusteella teimme seuraavia havaintoja poliisin tehtävien muuttumisesta rauhan vuosista sotien aikaan. Ensinnäkin tehtävät lisääntyivät sotien seurauksena merkittävästi. Osa poliiseista lähti rintamalle, mikä aiheutti vajausta poliisin henkilökuntaan. Paikallispoliisin rinnalle perustettiin sotatoimialueelle sotapoliisin yksiköitä, jotka olivat puolustusvoimien hallinnon ja käskyvallan alaisina. Poliisin tehtävien lisääntyessä ja henkilökunnan vähentyessä tuli tarve paikata tätä vajausta, joten perustettiin varapoliisijärjestelmä, josta lyhyen koulutuksen jälkeen otettiin varapoliiseja tekemään poliisin töitä kokeneemman poliisimiehen ohjauksessa.

Poliisin tehtäväkenttä muuttui rauhanajan tilanteesta merkittävästi sodan pitkittyessä. Vaikka yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen pysyikin poliisin ydintehtävänä sotienkin ajan, erillinen sotapoliisi suoritti sotatoimialueella tätä paikallispoliisille normaalisti kuuluvaa tehtävää paikallispoliisin ohella. Jos alue katsottiin sotatoimialueeksi, paikallispoliisi muuttui sotapoliisiksi ja siten sotaväen alaiseksi yksiköksi.

Poliisin toisena rauhan ajan perustehtävänä oli rikosten estäminen, paljastaminen, tutkiminen ja rikoksesta epäiltyjen edesvastuuseen saattaminen. Poliisin rikoksiin perustuvat tehtävät muuttuivat sotien aikana koska kotirintamalla tapahtuneet rikokset lisääntyivät sotien aikana ja rikosten tekemisen painopiste siirtyi, kun erilaiset sota-ajalle tyypilliset rikkomukset lisääntyivät. Näitä olivat esimerkiksi erilaiset omaisuusrikokset, petosrikokset ja säännöstelymääräyksiä koskevat rikkomukset. Koska miehet olivat rintamilla sotatoimissa ja sotaväen rikoslain alaisia, sotaväki itse hoiti heidän tekemiensä rikosten tutkinnan ja kenttäoikeudet antoivat niistä tuomioita. Nämä eivät rasittaneet paikallispoliisia.

Sodan kuluessa kotirintamalla olevat erilaiset joutomiehet, karkurit, metsäkaartilaiset ja hämäämismiehet työllistivät paikallispoliisia muiden tehtävien ohella.

Naisten tekemät rikokset lisääntyivät sodan kuluessa jopa kaksinkertaisiksi sotaa edeltävään aikaan verrattuna ja näiden rikosten selvittäminen, ja rikollisten edesvastuuseen saattaminen työllisti paikallispoliisia kotirintamalla sota-aikana. Naisten tekemiä rikoksia olivat etenkin erilaiset säännöstelyyn liittyvät rikokset ja mustan pörssin kauppa.

Vihollisen suorittamat ilmapommitukset ja niitä seuranneet talojen tuhoutumiset, pommitettujen paikkojen eristämiset, ihmishenkien menetykset ja näistä tehtävät tutkimukset ja raportit työllistivät paikallispoliisia kaupungeissa hyvin paljon, jos poliisilaitoksen alueella ilmapommituksia tapahtui usein kuten esimerkiksi Helsingissä ja Turussa.

Vihollisen desanttien kiinniottaminen, vakoilijoiden ja sabotöörien paljastaminen olivat varsinkin jatkosodan aikana poliisin ylimääräisinä tehtävinä ja ne veivät paljon työaikaa. Pimennysmääräysten noudattamisen valvominen kuuluivat myös kotirintaman poliisin tehtäviin.

Karkeasti voidaan todeta sodan vaikutuksesta poliisin tehtäviin, että kaikki poliisin rauhan ajan tehtävät pysyivät edelleen poliisin hoidettavina ja poliisi hoiti ne kuten ennenkin toki vähemmällä resursseilla. Niitä ei siirretty toisen tahon tai viranomaisen hoidettavaksi. Sota sen sijaan lisäsi poliisin tehtäviä sota-aikaan ominaisesti liittyvillä tehtävillä. Näistä muodostui merkittävä lisä paikallispoliisin tehtäviin kotirintamalla.

Lisäksi sotatoimialueella sotapoliisi hoiti osan poliisin tehtävistä joko itsenäisesti tai paikallispoliisin kanssa yhdessä. Näitä tehtäviä olivat esimerkiksi junapartiointi, väestön evakuointi ja henkilöllisyyksien, sekä kulkulupien tarkastaminen.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimusta suorittaessa ja työtä rakentaessa tietoa tuli vastaanotettua suuri määrä. Olimme asettaneet työllemme tutkimuskysymysten muodossa raamit, ja pyrimme saamaan vastauksen näihin meidän esittämiin kysymyksiin. Käytimme laajasti saatavilla olevia lähteitä, ja näiden lähteiden avulla pyrimme mahdollisimman tarkasti pääsemään ymmärrykseen siitä, millaista on ollut poliisi Suomessa sotien aikoina.

Opinnäytetyömme pääasiassiallisena tutkimuskysymyksenä oli kuitenkin se, että mitä tehtäviä poliisilla oli sota-aikana kotirintamalla. Vaikka kysymys on erityisen laaja, uskomme kuitenkin, että olemme löytäneet siihen vastauksen. Sodan tuomat poikkeusolot toivat Suomen yhteiskunnan jokaiseen kohtaan, kansalaisista alkaen, useita uusia määräyksiä ja velvoitteita. Poliisi ei ollut mitenkään erityisessä asemassa tietenkään, eikä se saanut jatkaa työtehtäviään normaalilla tasolla; päinvastoin – sen piti normaalien työtehtäviensä ohella suorittaa vielä suuri määrä uusia työtehtäviä, vielä sellaisia työtehtäviä, mitä kukaan ei ollut entuudestaan vielä aiemmin tehnyt. Yksi selkeä sodanajan ongelma oli myös se, että ei ollut selkeää säädöstä tai raamia, joka erottaisi tietyt työtehtävät eri viranomaisten välillä, esimerkiksi milloin sotilaskarkureiden tai maanpettureiden kiinniotto ja käsittely kuului poliisi- tai sotilasviranomaisille.

Vaikka sodan tuomat poikkeusolot aiheuttivat sekasortoa, oli poliisille kuitenkin muodostunut selkeitä uusia työtehtäviä. Lista uusista työtehtävistä on laaja.

Jos ei lasketa jo normaaleja poliisille entuudestaan rauhanaikana kuuluvia työtehtäviä, uusiin työtehtäviin kuului:

- Kansalaisten valvonta tiukemmin, esimerkiksi henkilöllisyyksien varmistaminen
- Rintamakarkureiden, maanpettureiden, desanttien ja vakoojien paljastaminen ja kiinniotto
- Kansalaisten evakuointi ilmahälytysten sattuessa
- Varmistuminen siitä, että ilmahälytyksen aikana kansalaiset poistuivat kaduilta suojiin, ajoneuvot ajettiin asianmukaisesti piiloon ja hevoset poistuivat kaduilta
- Ilmahälytysjärjestelmien toimivuuden varmistaminen
- Pimennysten varmistaminen

- Kiellettyjen alueiden valvominen
- Jyrkempi puuttumiskynnys esimerkiksi järjestyshäiriöihin, jopa ennalta ehkäisevästi
- Ravitsemusliikkeiden lupavalvonta, yleisten kokoontumis- ja toripaikkojen esimerkiksi kioskien lupa- sekä aukioloaikojen valvonta. Pääpaino oli kokoontumisten ja ihmismassojen syntymisen torjunnassa
- Suuri yhteistyö muiden viranhaltijatahojen, kuten väestönsuojelu- ja sotilas- ja väestönsuojeluviranomaisten kanssa.
- Uusien sodan aiheuttamien rikosten, kuten säännöstelyrikosten, ennalta estäminen, paljastaminen ja tutkiminen.
- Junapartiointi rautatieasemilla ja valtion rautateillä järjestyshäiriöiden estämiseksi ja sotilasrikollisten kiinniottamiseksi
- Autopartiointi maanteillä (liikkuvan poliisin komennuskunta) järjestyshäiriöiden estämiseksi
- Yleisesti uusien määräysten ja säännösten noudattamisen valvominen
- Pommitettujen paikkojen eristäminen, tutkinta ja menehtyneiden tunnistaminen
- Liikenteenvalvominen: pääpaino kansalaisten valvomisessa ja salakauppaan puuttuminen
- Mustanpörssin ja muun salakaupan estäminen, paljastaminen, torjuminen ja tutkiminen

Lista on laaja ja kattava, mutta se ei kuitenkaan välttämättä sisällä kaikkia poliisille asetettuja työtehtäviä. Ajan yleinen henki oli tietämättömyys ja eräänlainen hallinnassa oleva sekasorto, ja poliisi oli helppo viranomaistaho, jolle työtehtäviä voitiin antaa. On erityisen selkeää, että poliisilta vaadittiin paljon enemmän sotavuosina.

Olimme tutkimuksessamme asettaneet itsellemme myös muutamia muita tutkimuskysymyksiä:

Millä tavalla sota vaikutti poliisin tehtäviin?

Oman tulkintamme mukaan sota vaikutti todella paljon poliisin tehtäviin. Töitä tuli todella paljon lisää, erilaisia sodan tuomien uudenlaisten rikoksien tutkintaa varten täytyi perustaa uusia tutkintaryhmiä, yms. Jatkosodan aikana rikollisuus kasvoi huomattavasti, ja poliisin

vähäisten resurssien vuoksi asiaan ei kyetty aina tehokkaasti puuttumaan. Tulkitsemme asian siis niin, että vaikka töitä tuli suuri määrä lisää, kaikki työt ja tehtävät piti silti hoitaa mahdollisimman hyvin tilanteen ja resurssien sen salliessa. Tilanne oli jatkosodan aikaan varsinkin järjestyshäiriöihin puuttumisen kannalta niin surkea, että poliisit joutuivat pyytämään apua muilta viranomaisilta järjestyksen ja kurin palauttamiseen. Sotilasviranomaiset olivat suurella roolilla tässä, mutta poliisin alaisuuteen koulutettiin tätä tarkoitusta varten myös uusia ns. varapoliiseja, jotka olivat pienemmän koulutuksen saaneita kansalaisia, joilla oli toimivalta toimia poliisin kanssa työtehtävillä.

Muuttuiko tehtävien tärkeysjärjestys/painopiste sodan aikana verrattuna rauhan aikaan?

Tärkeysjärjestys oli mielestämme lähtökohtaisesti balanssissa ja samalla tasolla, mitä se oli ennen sotaa. Lähtökohta kuitenkin oli se, että resurssit kuten poliisimiesten määrä eivät antaneet aina mahdollisuutta suorittaa perustason työtehtäviä. Asioita saatettiin katsoa sormien läpi, mutta yleisen järjestyksen ja turvallisuuden turvaamiseen pyrittiin puuttumaan normaalia tiukemmin. Sodanajan poliisit uskoivat, että sota oli saanut ”heikot ainekset”, eli mm. rikolliset ja häiriökäytökseen taipuvat henkilöt liikkeelle, ja kansalaisten keskuudessa yleinen kurin taso oli laskenut. Poliisit pyrkivät puuttumaan normaalia jyrkemmin esimerkiksi siihen, jos joutilaan näköisiä kansalaisia oli kerääntynyt torille norkoilemaan tai nojailemaan seiniin ja kaiteisiin. Lähtökohta oli kuitenkin se, että kaikki työt pyrittiin suorittamaan poliisin toimesta tavalla tai toisella: ongelmaksi koitui vain vähäinen poliisien määrä ja rikollisuuden kasvu.

Minkälaista oli sodanaikainen rikollisuus verrattuna rauhan ajan rikollisuuteen?

Talvisodan aikana rikollisuus oli pysynyt Suomessa suhteellisen normaalilla tasolla, eikä siinä ollut havaittavissa sodan takia hirveän suurta kasvua. Jatkosodan aikana tilanne kuitenkin muuttui. Rikollisuuden määrä ja laatu oli huomattavasti kasvussa, ja se aiheutti poliisille suurta painetta sen torjumisessa ja tutkimisessa. Poliisilta vaadittu taakka oli suuri. Jatkosodan aikana kehittyi tietynlaisia uudenlaisia rikostyypppejä, joista moni pohjautui sodanajan tuomiin säännöksiin ja määräyksiin. Yksi näistä oli säännöstelymääräyksiin liittyvä rikollisuus. Säännöstelyn myötä Suomessa nimensä mukaisesti säännösteltiin kaikkea elintarvikkeista perustarvikkeisiin ja jopa bensiiniin. Kansalaisille jaettiin

tasavertainen ja reilu määrä kortteja, jotka oikeuttivat kansalaiset hankkimaan yleisesti tärkeitä tarvikkeita. Säännöstelyrikokset pääasiassa pohjautuivat näiden korttien väärentämiseen. Jatkosodan aikana väärennetyjä säännöstelykortteja oli liikkeellä suuri määrä, joka taas aiheutti suurta epäbalanssia tarvikkeiden jakamisessa kaikille. Mustapörssi oli myös suuri huolta aiheuttava asia: siellä salakaupattiin kaikkea tarvittavaa, ja yleisesti ottaen myynnissä olevat tuotteet oli hankittu väärennetyillä elintarvikekortteilla.

Yleisellä tasolla murtovarkaudet ja muut omaisuusrikokset olivat myös suuressa nousussa. Pommitukset rikkoivat useasti asuntojen ja rakennuksien ikkunoita, joten ihmisten oli helpompi kiivetä ikkunoista sisään tekemään varkauksia. Kansanhuoltolaitoksen erilaisiin keskuksiin kohdistui myös jatkosodan aikana huomattava määrä murtovarkauksia. Varkauksien kohde oli yleisesti ottaen aina sama: säännöstelykortit.

Helsingissä ja Turussa poliisi pisti merkille myös kasvaneen määrän ryöstörikkoksia ja esimerkiksi nuorisoon suorittamia rikoksia yleisellä tasolla. Nuorisolla oli huomattavasti kasvanut taipumus jatkosodan aikana jengiytyä ja tehdä rikoksia yhdessä.

Resurssien muutos lisääntyneiden työtehtävien myötä, miten kaikki tehtävät ehdittiin hoitamaan?

Saatavilla oleva resurssi oli ehkä sodanajan poliisin suurin murhe ja ongelma. Talvisodan aikana poliisit olivat sen hetkisen lainsäädännön myötä vapautettu sotilaallisesta asepalveluksesta sodanaikana, joten pääasiassa poliisit pystyivät keskittymään omiin työtehtäviinsä hieman heikommilla resursseilla, kuin rauhanaikana. Jatkosodan aikana tilanne kuitenkin muuttui, ja voimaan tuli uusi lainsäädäntö koskien asevelvollisuutta; nyt myös poliisien täytyi tarpeen tullen lähteä rintamalle sotimaan. Poikkeuksia tietenkin oli, ja yhteiskunnan järjestyksen turvaamiseksi poliiseja oli pakko jättää entisiin työtehtäviinsä. Huomattava määrä poliiseja kuitenkin lähti rintamalle, ja esimerkiksi Turun ja Helsingin poliisilaitokset olivat tämän myötä valtaosin jatkosodan aikana hyvinkin alimiehitettyjä. Tilanne oli ajoittain varsinkin heikko, mutta työtehtävät täytyi silti suorittaa. Poliisin täytyi yksinkertaisesti tulla toimeen saatavilla olevilla resursseilla. Tilannetta ei myöskään helpottanut se, että jos Suomessa jokin valtakuntamme alue julistettiin sotatoimialueeksi, muuttuivat kaikki alueen poliisit sen myötä sotapoliisiksi.

Poliisit olivat tietenkin sisäasiainministeriön alaisia virkamiehiä, kun taas sotapoliisit olivat puolustuslaitoksen alaisuudessa. Esimerkiksi Turku julistettiin sotatoimialueeksi talvisodan sekä jatkosodan aikana, ja näin ollen poliisit muuttuivat yhtäkkiä sotapoliiseiksi.

Poliisit kuitenkin saivat varsinkin jatkosodan aikana apua muilta viranomaistahoilta ja vapaaehtoisilta. Poliisien avuksi koulutettiin eräänlaisia varapoliiseja, joiden koulutustausta ei ollut niin suuri kuin virassa olevilla poliiseilla, mutta heillä oli kuitenkin riittävä määrä toimivaltaa. Varapoliisien mukana oli aina oikea poliisi, joka oli vastuussa tekemisistä. Näitä poliisien sekä varapoliisien muodostamia partioita käytettiin yleisesti valvontatehtävissä ja järjestyshäiriöihin puuttumisessa. Sotapoliisi oli läsnä varsinkin valtion rautateillä ja maanteillä järjestyshäiriöiden ja kiinniotettavien henkilöiden valvonnassa. Tilannetta voisi mielestämme kutsua hallituksi sekasoroksi, sillä vaikka resurssointi oli heikko, siihen sai aina kuitenkin suhteellisen tarvittavan määrän miehistöä kaikkien tehtävien suorittamiseksi.

Johtopäätöksistä

Koko kansalta vaadittiin todella paljon noina vaikeina aikoina, ja erityisesti sotiemme veteraaneilta sekä poliisimiehiltä. Lähtökohta oli, että koko kansan täytyi pysyä yhtenäisenä ja vahvana yhteistä uhkaa kohtaan. Yhteiskunnan romahtaminen ei ole koskaan ollut niin lähellä Suomessa enää sotien jälkeen. Olemme vahvasti sitä mieltä, että sota olisi tuonut suuren kontrolloimattoman kaaoksen Suomen yhteiskuntaan, ellei poliisi olisi taipunut tekemään siltä pyydettyjä suuria vaatimuksia ja uhrauksia. Poliisit joutuivat suorittamaan karmivia ja vaativia työtehtäviä: kansalaisten turvallisuutta täytyi valvoa ja heitä täytyi tarpeen tullen evakuoida, pommitettuja paikkoja piti eristää ja tutkia. Lukuisia pommituksissa kuolleita kansalaisia täytyi tunnistaa, heidän omaisilleen täytyi viedä kuolin viestejä.

Uhka yhteiskunnan turvallisuudelle oli myös salainen: vakoilijoita, sabotöörejä ja desantteja täytyi ehkäistä. Tämä oli erittäin kriittistä, sillä heidän toimintansa olisi voinut tuoda voiton viholliselle. Valvonta oli myös jyrkempää. Ei ollut varaa leikkimiselle tai liian suurelle hienotunteisuudelle: poliisiin täytyi pitää kansalaiset kurin alla ja valvoa mm. julkista häiriökäyttäytymistä. Joka paikassa poliisiin täytyi olla ajan tasalla, kenen kanssa he asioivat, sillä joukossa oli runsas määrä tunnettuja salakuljettajia, rintamakarkureita, maanpettureita yms.

Poliisi sai sotien vuoksi vastuulleen suuren ja melkein lukemattoman määrän uusia työtehtäviä, mutta resursseja vain leikattiin. Suuri vastuu ja sitä suurempi työtaakka, mutta riittävää määrää miehistöä ei alustavasti ollut koskaan olemassa – piti tulla toimeen, sillä vähäisellä määrällä, mitä oli olemassa. Junapartiointia, autopartiointia, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden valvontaa, entuudestaan tuttujen rikosten tutkintaa, uusien sodan aikaisten rikosten tutkintaa, desanttien ja vakoilijoiden sekä rintamakarkureiden etsimistä, yms. Näin suuri ja mittava oli valtakunnallinen vastuu, mutta ei riittävä määrä tekijöitä tekemään poliisityötä.

Meidän mielestämme tämä kuulostaa todella vaativalta taakalta. Poliisin työ oli myös lähtökohtaisesti paljon väkivaltaisempaa ja raaempaa sotavuosina. Poliiseja saattoi kuolla paitsi pommituksissa, mutta myös rikollisten puolesta työtehtäviään suorittaessa.

Yleinen ajan henki oli, jos ei mitään muuta niin, vähintäänkin suuressa epätoivossa elämistä. On vaikea kuvitella loppujen lopuksi tekstiä lukemalla, miltä on oikeasti mahtanut tuntua elää Suomessa sotien aikana. Suomen pieni armeija suurta ja loputtomalta tuntuvaa Neuvostoliiton puna-armeijaa vastaan. Michityksen pelko on ollut varmastikin todellinen. Kaaos ja totaalinen sekasorto on varmasti ollut todellinen vaihtoehto jossakin vaiheessa. Itse koemme, että tämän yhteiskunnallisen romahduksen suurena estäjänä on toiminut urheiden sotilaidemme lisäksi myös poliisi.

Kotirintamalla täytyi pysyä järjestys – sotatila ei saanut rikkoa yhteiskuntaa; elämän täytyi jatkua mahdollisuuksien ja olosuhteiden tarjotessa mahdollisimman normaalisti. Jos poliisi ei olisi ollut läsnä näinä vaikeina aikoina, kuka voi sanoa miten sota olisi loppujen lopuksi mennyt? Se ei riitä pelkästään, että rintamalla sotivat sotilaat voittavat vihollisen, yhteiskunnan piti pyöriä normaalisti: tehtaiden ja eri palveluiden täytyi toimia, että tarvikkeita yms. saadaan tuotettua ja kuljetettua rintamalle. Poliisin rooli sodanaikana oli mielestämme varsin korvaamaton, ja se suoriutui vaadituista tehtävistään olosuhteista huolimatta erityisen mallikkaasti.

8 POHDINTA

Aihe oli mielestämme erittäin mielenkiintoinen, joten luonnollisesti se herätti meissä molemmissa paljon pohdintaa. Pyrimme lähtökohtaisesti hakemaan työllämme vastauksia totta kai esittämiimme tutkimuskysymyksiin, mutta halusimme myös lukea ja tutkia Suomen 1940- luvun poikkeusoloja kokonaisuutena. Oli mielenkiintoista selvittää pala kerrallaan lukuisista käyttämistämme lähteistä, että minkälaista silloin on ollut. Ajat olivat erilaiset, se on sanomattakin selvää – mutta kuitenkin on todella vaikea verrata menneitä aikoja nykypäivään.

Lähdimme työstämään projektia innolla ja kevyin mielin. Työ lähti suhteellisen mallikkaasti liikkeelle, ja opinnäytetyöprosessimme käynnistyi hyvin tehokkaasti. Teimme opinnäytetyö suunnitelman hyvissä ajoin ja hankimme tarvittavan aineiston. Pian kuitenkin haasteeksi ja työn etenemisen kannalta suureksi ongelmaksi koitui aikataulutus. Opinnäytetyön tekeminen töiden ja muiden koulutehtävien ohella aiheutti sen, että tajusimme pian opinnäytetyön olevan jumissa. Molemmat meistä tekivät kokoaikatyötä vielä työharjoittelun jälkeenkin ja todella usein työvuoromme menivät ristiin keskenään. Tämä oli opinnäytetyön tekemisen kannalta mielestämme suurin haaste, sillä emme ehtineet suunnitella työn jakamista riittävästi. Koulutöiden vähentyessä kuitenkin marraskuun lopulla pystyimme molemmat keskittymään enemmän opinnäytetyön tekemiseen. Meidän alustava suunnitelmamme opinnäytetyölle oli se, että teemme työn kunnolla; emme halunneet tehdä työtä huolimattomasti. Aihe oli mielestämme erittäin tärkeä, joten halusimme panostaa työn laatuun.

Toiseksi haasteeksi koitui se massiivinen määrä aineistoa, jonka olimme keränneet tutkimustamme varten. Aineisto täytyi lukea läpi, ja löytää sieltä aiheemme kannalta olennaiset asiat. Koko työemme pääasiallisena runkona toimi Suomen poliisilehdet ja Poliisimies -lehdet. Valtaosa näistä lehtikokoelmista ei sisältänyt aiheemme kannalta relevanttia asiaa, vaikkakin ne olivat erittäin mielenkiintoista luettavaa. Ongelma kuitenkin oli se, että kaikki materiaali täytyi käydä yksitellen läpi ja se vei valtavasti aikaa. Pyrimme myös löytämään internetistä aihepiiriin kuuluvia luotettavia aineistoja, joita voimme käyttää työssä.

Ottaen huomioon käyttämämme aineisto, työn luotettavuus on mielestämme kiistämätön. Mielestämme onnistuimme työssämme löytämään mahdollisimman luotettavia ja paikkansa pitäviä lähteitä, jonka vuoksi työn reliabiliteetti on erittäin hyvä.

Koimme erityisen mielenkiintoiseksi tuon ajan tyylin kirjoittaa tekstiä: lauseet olivat pitkiä ja käytetty terminologia oli kiehtovan vanhanaikaista. Yksi vahva piirre tekstissä oli myös vahva kansanmielisyys, nationalismi ja kuvauksellisuus kansakuntamme yhteistä ”vihollista” kohtaan. Joku voisi mieltää tekstit jopa propagandaksi, mutta itse koimme tekstien olevan sotavuosien kannalta tarpeellisia. On huomattavaa, että lehdistä ilmenevä teksti pyrki yhdistämään Suomen kansan yhtenäiseksi yhteistä uhkaa ja meidän itsenäisyytemme turvallisuuteen vakavaa vaaraa kohdistavaa Neuvostoliittoa vastaan. On kieltämättä kuitenkin huvittavaa, kun lehdistä voi lukea, että ”jokaisen suomalaisen tulisi taistella pyhässä sodassa meidän ikuista perivihollistamme vastaan”.

Katsaus menneisyyteen oli meidän mielestämme todella antoisa ja mieluisa. Aihe kiinnosti meitä suuresti, siksi olimme tämän aiheen valinneet opinnäytetyöllemme. Aineiston lukeminen avasi meille laajalta osin unohdetun ajan. Jos sotavuosia muistellaan yleisellä tasolla, mihin ajatukset yleensä vievät? Monelle varmasti tulee mieleen taistelut Neuvostoliittoa vastaan, mutta entäpä kotirintama? Aiheesta ei ole hirveän paljon kirjoitettu, joten koimme sen tarpeelliseksi tehdä opinnäytetyömme tästä nimenomaisesta aiheesta.

Vaikka työn rakentuminen alkoi hitaasti, se kuitenkin alkoi muodostumaan todella hyvällä vauhdilla, kun olimme saaneet materiaalin ja aineiston luettua sekä luokiteltua. Havaitimme yllättäen, että opinnäytetyömme oli yhtäkkiä paisunut todella suureksi – jopa niin suureksi, että jouduimme miettimään tarkemmin aiheen rajaamista alkuperäisen tutkimuskysymyksemme kannalta. Huomasimme todella, kuinka laaja valitsemamme aihe todellisuudessa oli. Kirjoitettua tekstiä ilmeni niin paljon, että jouduimme muokkaamaan muutamia kertoja työmme rakennetta. Työ myös paisui huomattavasti suuremmaksi kuin alun perin osasimme odottaa. Saimme mielestämme kuitenkin kaiken tärkeimmän sisällytettyä työhön.

Työ on ollut todella laaja, vaativa ja sen rakentaminen on vienyt todella paljon aikaa. Mielestämme pääsimme lähteiden kautta koko asian konkreettiseen ytimeen ja löysimme vastaukset esittämiimme kysymyksiin. Vaikka koemme, että olemme perehtyneet toden

teolla aiheeseen ja kertoneet todella laajasti aiheestamme, kuitenkin siitä voisi kirjoittaa vielä todella paljon enemmän ja laajemminkin. Aihe on yksinkertaisesti niin massiivinen, että siinä riittää vielä tulevaisuudessakin potentiaalia jatkotutkimuksille. Meidän tarkoituksemme oli lähinnä yleisellä tasolla kertoa poliisin tehtävistä sota-aikana kotirintamalla ja koemme onnistuneemme tässä hyvin.

Mielestämme tulevissa tutkimuksissa voisi keskittyä tiettyihin, yksittäisiin aiheisiin, kuten esimerkiksi vakoilijoiden torjuntaan poliisin toimesta tai metsäkaartilaisten etsimiseen. Aloittaessamme työtä kävimme Poliisimuseolla, jossa tutkija Maritta Jokiniemi meitä varoittikin siitä, ettei työ paisu liian laajaksi. Ajatus oli meistä silloin hieman huvittava, sillä ajattelimme ettemme, saa työstä kuin juuri ja juuri minimivaatimusten mittaista. Olemme kuitenkin erittäin tyytyväisiä saavuttamaamme lopputulokseen.

LÄHTEET

Suomen poliisilehti, vuosikerrat 1939–1945

Poliisimies -lehti, vuosikerrat 1939–1945

Kimmo Keskinen ja Oula Silvennoinen, *Helsingin poliisilaitoksen historia 1826–2001*, Edita Prima Oy 2004, ISBN 951-53-2573-0

Vesa Vares ja Timo Soikkanen, *Turun poliisi 200-vuotta: osa 1: suomalaisen poliisin synty ja Turun poliisilaitos 1918–2016 sekä osa 2: maakuntaa ja yhteiskuntaa palvellen Turun poliisi 1918–2016*, Newprint Oy Turku 2016, ISBN 978-951-53-3654-5

Pertti Alasuutari, *Laadullinen tutkimus*, Vastapaino 1999, ISBN 951-768-055-4

Yrjö Ropponen, *Poliisikäsikirja*. 1, Poliisin järjestysmuoto, poliisitoimihaltijain yleiset oikeudet ja velvollisuudet, yleinen poliisitoiminta, 1936

Vesa Satamo, *Poliisikunnan uhri isänmaalle 1939–1945*, Poliisiammattikorkeakoulu, poliisipäällystön tutkinto nro. 8, 2003–2006

Professori eversti Pasi Kesseli, *Sankarit kuriin – jatkosodan sotapoliisi*, Puolustusvoimien taktiikanlaitos 2012

<https://docplayer.fi/17887041-Sankarit-kuriin-jatkosodan-sotapoliisi.html>

Poliisimuseo: *Itsenäisen Suomen poliisi* -verkkonäyttely, osoitteessa poliisi100.fi

<https://www.poliisi100.fi/1930-luku/>

<https://www.poliisi100.fi/1940-luku/>

Ari Raunio, *Väestönsuojelu* -artikkeli, osoitteessa talvisota.fi

<https://talvisota.fi/kotirintama/vaestonsuojelu/>

Antero Raevuori, *Isänmaan teloittamat* -artikkeli, julkaistu Seura -lehden verkkosivuilla 9.2.2015

<https://seura.fi/ilmiot/historia/isanmaan-teloittamat/>

Jyväskylän yliopiston verkkosivu Koppa, avoin materiaali, laadullinen tutkimus,
23.4.2015

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Tuija Hietaniemi, *Lain vartiassa Poliisi Suomen politiikassa 1917–1948*, Suomen historiallinen seura, Vammalan Kirjapaino Oy 1992, ISBN 951-8915-57-1

<https://core.ac.uk/download/pdf/162296254.pdf>

Maija Paulaniemi, *Lentävät tulivat! Liikkuvan poliisikomennuskunnan toiminnan muotoutuminen ja yksikön kuva 1930-luvulla*, Suomen historian pro gradu tutkielma, Tampereen yliopisto, historiatieteen ja filosofian laitos 2008

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/79592/gradu02826.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Helsingin kaupungin kunnallinen asetuskokoelma, Frenckellin kirjapaino osakeyhtiö, Helsinki 1926

https://www.hel.fi/static/tieke/digitoidut_asiakirjat/helsingin_kaupungin_kunnalliset_asetuskokoelmat/pdf/Kunnallinen_asetuskokoelma_1925.pdf

Sisäministeriö, *järjestyslaki korvaa kuntien järjestyssäännöt* -tiedote, osoitteessa intermin.fi
29.9.2003

<https://intermin.fi/-/jarjestyslaki-korvaa-kuntien-jarjestyssaannot>

Arkistojen portti, *Poliisilaitokset*, osoitteessa wiki.narc.fi

<http://wiki.narc.fi/portti/index.php/Poliisilaitokset>

Lakimiesuutiset, *Poliisin sota* -artikkeli, osoitteessa lakimiesuutiset.fi

<https://lakimiesuutiset.fi/poliisin-sota/>